

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ
СТЕФАНИКА

Навчально-науковий Юридичний інститут

Кафедра конституційного, міжнародного та адміністративного права

РОЗВАДОВСЬКИЙ ВОЛОДИМИР ІВАНОВИЧ

КОНСТИТУЦІЙНА ЮРИСДИКЦІЯ

(методичні вказівки для підготовки до самостійної підготовки студентів магістрів 1-го
року денної форми навчання)
Спеціальність 081 Право
Спеціалізація 01 Публічна служба

Івано-Франківськ, 2022

УДК 342.536.1
Р 64

Рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради Юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника (протокол № 2 від 03.11.2022 року)

Рецензенти:

Сворак С. Д. доктор юридичних наук, професор, кафедри навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника.
Книш В. В. доктор юридичних наук, професор кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника.

Розвадовський В. І. Конституційне право України. Методичні вказівки до підготовки до самостійної роботи студентів магістрів 1-го року денної форми навчання. [текст] Володимир Іванович Розвадовський. – Івано-Франківськ: Юридичний інститут Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, 2022 – 52 с.

Методичні вказівки щодо самопідготовки з дисципліни «Конституційна юрисдикція» розроблені на основі навчального плану та призначені для підготовки до семінарських занять студентів магістрів.

В даних методичних вказівках прописані рекомендації для підготовки кожної з тем спецкурсу, література та нормативно-правові акти, завдання до семінарських занять, завдання казуси, перелік контрольних запитань та інші наукові джерела, що сприятиме поглибленому вивченню та засвоєнню відповідних тем.

Методичні вказівки самопідготовки з дисципліни «Конституційна юрисдикція» призначені для студентів магістрів, аспірантів та викладачів ВНЗ

©Розвадовський В.І., 2022 рік
© Прикарпатський національний
університет ім. Василя Стефаника, 2022

ВСТУП

Конституційна юрисдикція, яка здійснюється єдиним органом конституційного правосуддя в порядку судочинства є новим інститутом застосування принципів верховенства права і верховенства Конституції України для Української держави.

Практична дійсність, яка відображає конституційно-правові відносини в державі, свідчить про своєчасність і пряму необхідність введення конституційного правосуддя для функціонування механізму держави, дотримання конституцій-них критеріїв у законодавчій діяльності, непорушності і гарантування конституційних прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Конституційна юрисдикція за змістом і формою є втіленням особливої функції держави, на яку покладено обов'язки охороняти і захищати Конституцію України. В процесі здійснення конституційного правосуддя виявляється суть конституційних норм і окремих понять, що є умовою офіційного тлумачення

Конституції і законів України, забезпечується пріоритет і верховенство прав і свобод громадян у відносинах з державою.

Конституційна юрисдикція реалізується за принципами конституційного правосуддя і її мета спрямована на досягнення непорушності конституційного правопорядку, втілення принципу розподілу влад і верховенства права, до якого прагне суспільство.

З цією метою створено Конституційний Суд України, як постійно діючий орган судової влади і його роль в сучасних умовах полягає у забезпеченні режиму конституційності на всій території України і прямої дії Конституції України, їх верховенства стосовно всіх суб'єктів права та правовідносин, які складаються в суспільному житті. Важливою складовою конституційного правосуддя є здійснення функції конституційного контролю за правомірністю законів та інших нормативно-правових актів, які приймаються у державі, що дає можливість захищати і охороняти право як соціальну цінність, виключаючи будь-які спроби діяти не правовими засобами у сфері публічних та приватних інтересів.

Конституційне правосуддя виступає в інтегрованому виді як вища форма державної контрольної діяльності і для цього існує спеціалізована судова процедура. Поєднання матеріальних та процесуальних норм права дає можливість займати Конституційному Суду України провідну роль у ефективному досягненні мети - розв'язанні спорів, конституційній оцінці відповідності законів та інших нормативно-правових актів, наданні висновків, щодо запропонованих змін до Конституції України, тощо.

Спецкурс "Конституційна юрисдикція" відображає складову учбової дисципліни "Конституційне право України". Він безпосередньо пов'язаний з такими дисциплінами, як "Організація судових та право охоронних органів", "Теорія держави та права" та іншими.

За своїми джерелами вибіркова дисципліна "Конституційна юрисдикція" дозволить студентам глибше засвоїти інші юридичні дисципліни: адміністративне право і процес, цивільне право і процес та інші правові дисципліни.

Безперечно, запропонований спецкурс відображає сучасні тенденції підготовки високоосвічених правознавців, здатних глибоко пізнавати складні правові явища, володіти сучасними методами аналізу правовідносин, які стосуються базових конституційних

категорій, що вивчаються в курсі "Конституційне право України", що є головним завданням при навчанні отримати необхідні теоретичні та практичні знання і таким чином з'ясувати складний механізм функціонування конституційного правосуддя в Україні,

виділяючи за особливими ознаками, формою і сутністю конституційне судочинство як окремого виду юридичного процесу.

П л а н

1. Правова охорона та захист конституційних цінностей як головна функція інституту конституційного контролю.
2. Сучасні моделі конституційного контролю. Конституційно-правовий статус Конституційного Суду України.
3. Функції та повноваження Конституційного Суду України.
4. Конституційний судовий контроль в системі правової охорони Конституції України.
5. Перевірка на відповідність Конституції України законів та інших правових актів як форма захисту Конституції України Конституційним Судом України.

ЗАВДАННЯ

1. У світі склалися та досить ефективно реалізовано дві основні моделі органів конституційної юрисдикції. Це американська та європейська (або австрійська) моделі. Крім того, в деяких країнах діє так звана іберійська (південноамериканська) модель, яку ще називають “суд ампаро”.

У деяких державах світу правовий захист конституції, як правило, здійснюють спеціально створені ради духовенства (наприклад, в Ірані таку охорону здійснює Вища Рада Вартових по охороні Конституції). Особливостями характеризується конституційний контроль Франції, який здійснюється Конституційною Радою. Цей контроль, по-перше, має несудовий характер, а подруге, його об’єктом не можуть бути закони, які вже набули чинності.

- Коли і чому виникли американська і австрійська моделі Конституційної юрисдикції? У чому полягає суть кожної із існуючих в світі основних моделей органів конституційної юрисдикції? Яка з цих моделей є найбільш прийнятною, ефективною та вдалою?

- Яка модель конституційного контролю діє в Україні та чи можна її вважати для нашої держави і суспільства вдалою?

-Що становить собою попередній і наступний, обов’язковий і факультативний, формальний і матеріальний конституційний контроль?

- Підготуйте у вигляді таблиці аналіз переваг та недоліків існуючих моделей конституційного контролю.

2. До Конституційного Суду України надійшло конституційне подання 50 народних депутатів України, які просили здійснити офіційне тлумачення статей 147, 150, 151, 151-1 Конституції України у системному зв’язку зі ст. 6 Конституції України та визначити правовий статус (природу) Конституційного Суду України та його місце в системі поділу державної влади.

- До якої гілки влади належить Конституційний Суд України?

- Чи існують органи державної влади, які не належать до жодної з гілок державної влади, визначених статтею 6 Конституції України?

Підготуйте висновок наукового консультанта судді доповідача у цій справі.

Народний депутат України В. розробив законопроект "Про внесення змін до Закону України "Про Конституційний Суд України"". Цей законопроект передбачав зміну порядку формування Конституційного Суду України. Згідно із законопроектом Верховна Рада України, з'їзд суддів України та Кабінет Міністрів України обирають таємним голосуванням по шість суддів Конституційного Суду України. В пояснювальній записці до цього законопроекту було названо такі основні аргументи щодо необхідності його прийняття: по-перше, на відміну від існуючого порядку, по шість суддів буде обирати кожна із гілок державної влади; по-друге, буде усунена нерівність у процедурі обрання суддів Конституційного Суду України, оскільки шість із них призначалися, а дванадцять обиралися.

- Чи можна вважати вірним твердження про те, що в Україні Конституційний Суд формується трьома гілками влади, при тому, що Президент України є лише главою держави, а шість суддів призначає саме він, а не Кабінет Міністрів України?

- Який порядок призначення суддів існує в інших країнах (на прикладі європейських держав, та держав, що виникли на території колишнього СРСР)?

- Який порядок зайняття вакантної посади судді Конституційного Суду України? Які додаткові вимоги до кандидатів на посаду судді Конституційного Суду України, на Ваш погляд, бажано було б закріпити в ст. 148 Конституції України?

Підготуйте висновок Головного юридичного Управління Верховної Ради України щодо поданого законопроекту.

Президент України своїм Указом призначив громадянина Г. суддею Конституційного Суду України. Однак, призначений на посаду суддя Конституційного Суду України через низку об'єктивних і суб'єктивних причин до роботи не приступив.

Новообраний Президент України видав Указ, яким скасував рішення попереднього Президента України про призначення громадянина Г. суддею Конституційного Суду України. Група народних депутатів в кількості 47 звернулася до Конституційного Суду України про визнання неконституційним вказаного Указу новообраного Президента України.

- Які вимоги пред'являються до Указу Президента України про призначення судді Конституційного Суду України?

- З якого моменту суддя Конституційного Суду України вважається таким, що вступив на посаду?

- Чи має значення для вирішення цього казусу те, що причини були у одному випадку об'єктивними, а у іншому схожому випадку – суб'єктивними?

Підготуйте проект Рішення Конституційного Суду України?

24 лютого 2014 року Верховна Рада України ухвалила постанову «Про реагування на факти порушення суддями Конституційного Суду України присяги судді» № 775-VII. Цією постановою було достроково припинено повноваження та звільнено з посад 5 суддів Конституційного Суду України у зв'язку з порушенням ними присяги. В якості обґрунтування порушення присяги стало те, що зазначені судді брали участь у прийнятті

рішень КСУ від 30 вересня 2010 року № 20-рп/2010, від 29 травня 2013 року № 2-рп/2013, від 25 січня 2012 року № 3-рп/2012.

На думку Верховної Ради України, зазначені судді порушили приписи статей 3, 19, 147-153 Конституції України (не забезпечили верховенство Конституції України; порушили обов'язок захищати конституційний лад держави, консти-туційні права та свободи людини і громадянина; вчинили дії, що суперечать змісту присяги судді Конституційного Суду України, чесному і сумлінному виконанню обов'язків судді Конституційного Суду України).

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини звернувся до Конституційного Суду України щодо перевірки на відповідність Конституції України (конституційність) вказаної постанови Верховної Ради України, оскільки цією постановою, на його думку, український парламент порушив незалежність Конституційного Суду України.

- В чому полягають гарантії незалежності суддів КСУ?
- Який порядок дострокового припинення повноважень та звільнення судді КСУ?
- Чи є дії Верховної Ради України по звільненню суддів шляхом прийняття відповідної постанови правомірними?

Підготуйте проект Рішення Конституційного Суду України.

Суб'єкт права на конституційне подання – Президент України – звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень частин 1, 2 та 3 ст. 124 Конституції України. Зокрема Президент України просив розтлумачити, чи мають право суди загальної юрисдикції приймати до свого провадження і розглядати по суті позовні заяви про поновлення на роботі, зміну формулювання щодо звільнення членів Кабінету Міністрів України, керівників інших центральних органів виконавчої влади та осіб, яких згідно з Конституцією України призначають на посади та звільняють з посад Президент України або Верховна Рада України. На його думку, ці спори не підвідомчі судам загальної юрисдикції, оскільки для таких осіб (Прем'єр - міністр України, члени Кабінету Міністрів України, керівники інших центральних органів виконавчої влади, Генеральний прокурор, Голова Антимоно-польного комітету України,

Голова Фонду державного майна України, судді Конституцією України встановлено особливий порядок призначення на посади та звільнення з посад.

Голова Верховної Ради України, у своїй офіційній відповіді на звернення судді-доповідача у цій справі зазначив, що компетенція судів загальної юрисдикції поширюється на будь-який юридичний спір, в тому числі й на зазначений. А Генеральний прокурор вважає неможливим оспорування таких актів у судах загальної юрисдикції, оскільки визначення їх конституційності належить до повноважень Конституційного Суду України.

- Які обставини стали підставою для цього конституційного подання Президента України?
- Проаналізуйте позиції сторін у справі від 7 травня 2002 року № 8-рп/2002.
- Проаналізуйте правову позицію Конституційного Суду України, висловлену в рішенні від 7 травня 2002 року № 8-рп/2002.

Підготуйте висновок наукового консультанта судді Конституційного Суду України щодо розмежування повноважень Конституційного Суду України та судів загальної юрисдикції.

Як відомо, Конституційний Суд України не задовольнив клопотання 48 народних депутатів України про визнання неконституційним Закону України “Про вибори народних депутатів України”, яким запроваджено пропорційну виборчу систему по виборах до парламенту України, посилаючись на доктрину політичного питання. Суб’єкт права на конституційне подання обґрунтовував неконституційність закону тим, що така система обмежує проголошений ст. 71 Конституції України принцип прямого і рівного виборчого права.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини звернувся до Конституційного Суду України з поданням про визнання неконституційним окремих положень Закону України “Про місцеві вибори” в частині запровадження пропорційної виборчої системи по виборах депутатів міських, районних у місті, районних та обласних рад.

Що таке “доктрина політичного питання” та яке значення вона має для діяльності Конституційного Суду України?

Назвіть приклади з практики функціонування Конституційного Суду України прямого посилання на доктрину політичного питання.

Підготуйте висновок наукового консультанта судді Конституційного Суду України щодо конституційності окремих положень Закону України “Про місцеві вибори” в частині запровадження пропорційної виборчої системи по виборах депутатів міських, районних у місті, районних та обласних рад.

8. У процесі здійснення офіційного тлумачення окремих положень Розділу XII Конституції України, серед суддів Конституційного Суду України виникла дискусія щодо конституційності низки положень Закону України “Про Конституційний Суд України”, який регулює його ж діяльність. Як результат, суддя доповідач запропонував у цьому ж провадженні визнати такими що не відповідають Конституції України (є неконституційними) декілька норм Закону України “Про Конституційний Суд України”, які визначали межі його повноважень.

Чи має Конституційний Суд України на це право? Як це узгоджується із процесуальним принципом “ніхто не може бути суддею у власній справі”? Що таке концепція самообмеження Конституційного Суду?

Чи має право Конституційний Суд України, здійснюючи правотлумачну діяльність, перевіряти на конституційність закони та інші нормативно-правові акти, а також окремі їх положення, щодо яких у конституційному поданні відсутня вимога стосовно визнання таких положень неконституційними?

Підготуйте висновок наукового консультанта судді Конституційного Суду України щодо пропозиції судді-доповідача.

9. До Конституційного Суду України надійшло звернення Президента України, який просив перевірити на відповідність Конституції України проект міжнародного договору, відповідно до якого Україна стає повноправним членом НАТО. Зокрема, Президент України просив

Конституційний Суд України перевірити, чи не суперечитиме членство України в НАТО конституційним

принципам, закріпленим статтями 17 та 18 Конституції України.

Чи можна вважати перевірку Конституційним Судом України на конституційність проекту міжнародного договору формою правової охорони Конституції України?

Чи є підстави для визнання проекту міжнародного договору України про членство в НАТО таким, що не відповідає Конституції України?

Підготуйте висновок наукового консультанта судді-доповідача щодо відповідності Конституції України проекту міжнародного договору України про членство в НАТО.

10. До Конституційного Суду України надійшло звернення 54 народних депутатів України про визнання неконституційним Закону України № 317-VIII «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки». Зок-

рема, народні депутати України звертали увагу, що цей Закон порушує базові конституційні цінності – демократичний характер української держави (ст. 1 Конституції України), принцип політичної та ідеологічної багатоманітності (ч. 1 статті 15 Конституції України), а як наслідок – свободу політичної діяльності

загалом, які має охороняти та захищати саме Конституційний Суд України. Окрім того, цей Закон не відповідає ч. 1 ст. 37 Конституції України, яка закріпила вичерпний перелік підстав заборони утворення та діяльності політичних партій.

Чи можна вважати визнання Конституційним Судом України закону неконституційним однією з форм захисту Конституції?

Чи є підстави для визнання Закону України № 317-VIII «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» не конституційним?

Проаналізуйте рішення Європейського суду з прав людини у справі «Партія Свободи і демократії (ÖZDEP) проти Туреччини» та «Об'єднана Комуністична партія Туреччини та інші проти Туреччини».

Підготуйте проект рішення Конституційного Суду України за результатами розгляду цього звернення.

Контрольні запитання

1. На захист яких конституційних цінностей спрямована діяльність Конституційного Суду України?
2. Назвіть основні гарантії діяльності Конституційного Суду України?
3. Назвіть основні функції та повноваження Конституційного Суду України.

4. Яким чином Конституційний Суд України здійснює правову охорону Конституції України?
5. Назвіть правові засоби, які має Конституційний Суд України, для ефективного захисту Конституції України?
6. Назвіть підстави визнання правових актів неконституційними.
7. Назвіть юридичні наслідки визнання правових актів неконституційними.

Список літератури.

1. Барабаш Ю. Г. Конституційний Суд versus адміністративні суди?: роздуми з приводу статті В. М. Кампо / Ю. Г. Барабаш // Юрид. вісн. України. – 2009. – № 38. – С. 12.
2. Баулін, Ю. В. Новий конституційний формат діяльності Конституційного Суду України: конституційна скарга / Ю. В.
3. Баулін // Право України. - 2016. - N 7. - С. 19-23
4. Баулін Ю. Двадцять років вітчизняної конституційної юрисдикції / Ю. Баулін // Вісник Конституційного Суду України.– 2016. – № 4-5. – С. 23-40.
5. Бориславська О. Роль органу конституційної юрисдикції у формуванні в Україні системи конституціоналізму європейського зразка: до постановки проблеми / О. Бориславська // Вісник Конституційного Суду України. – 2014. – № 3. – С. 62-71.
6. Веніславський Ф. В. Конституційний Суд України в механізмі забезпечення стабільності конституційного ладу / Ф. В. Веніславський // Вісник Конституційного Суду України. – 2010. № 2. – С. 130-137.
7. Кампо В. Стан та перспективи розвитку наукових доктрин конституційної юстиції в Україні / В. Кампо // Юрид. журн. -2012. – № 7/8. – С. 68-75.
8. Ковалко Н. М. Актуальні пропозиції імплементації міжнародного законодавства в сфері конституційного контролю в правову систему України/ Н. М. Ковалко, А. О. Дрозд // Право і суспільство. – 2016. – № 4. – С. 26-33
9. Кравчук В. Особливості конституційно-правового статусу суддів Конституційного Суду України / В. Кравчук // Вісник Конституційного Суду України. – 2015. – № 4. – С. 109-112.
10. Летнянчин Л. І. Конституційна судова реформа: проблеми та перспективи / Л. І. Летнянчин // Вісник Національної академії правових наук України: зб. наук. пр. / редкол.: О. В. Петришин та ін.: – Х.: Право, 2016. – № 3 986). – С. 194-203.21
11. Савчин М. В. Конституційний Суд України та реалізація Конституції України / М. В. Савчин // Публічне право. – 2015. – № 1. – С. 9-17.
12. Селіванов А. О. Доктрина компетенції конституційного правосуддя в Україні: повнота і дієвість / А. О. Селіванов // Право України. – 2013. – № 12. – С. 111-121.
13. Стецюк П. Б. Конституційний Суд України в системі органів державної влади (до питання про роль органу конституційної юрисдикції в механізмі «стримувань і противаг сучасної конституційної держави) / П. Б. Стецюк. // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2012. – №641. – С. 68–77.

14. Стецюк П. Зміни до Основного Закону України щодо правосуддя (конституційно-юрисдикційний зріз) / П. Стецюк // Вісник Конституційного Суду України. – 2016. – № 4-5. – С.194-201.
15. Стрижак А. А. Конституційний Суд України як гарант дотримання конституційних принципів демократичної, правової держави / А. А. Стрижак // Право України. – 2010. – № 6. – С.4-11.
16. Конституційна юрисдикція : підручник / Ю. Г. Барабаш, І. І. Дахова, О. П. Євсєєв та ін. / за ред. Ю. Г. Барабаша та А. О. Селіванова. – Х.: Право, 2012. – 168 с.
17. Шаповал, В. М. Конституційний контроль в Україні: концепт та інститути / В. М. Шаповал // Право України. - 2016. - N 10. - С. 125-140.
18. Шевчук І.М. Становлення та розвиток інституту конституційного контролю в Україні / І.М.Шевчук // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право» / голов. ред. Ю.М. Бисага. – Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2015. – Т. І. – Вип. 31. – С.112-115.
19. Терлецький Д. С., Батан Ю. Д., Запорожець В. І. Конституційна юстиція : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. Д. С. Терлецького. Одеса : НУ «ОЮА», 2021. 154 с.

Тема 2. Конституційний Суд України як єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні.

Функції та повноваження Конституційного Суду України . Поняття юрисдикції Конституційного Суду України. Категорії справ, що розглядаються Конституційним Судом України. Відмежування юрисдикції Конституційного Суду України від юрисдикції адміністративних судів.

Порядок формування Конституційного Суду України і його структура: адміністративні посади (голова, заступники голови), колегія суддів, суддівські комісії, апарат суду. Статус судді Конституційного Суду України. Вимоги, які встановлюються до кандидатів на посаду судді Конституційного Суду України. Гарантії незалежності суддів Конституційного Суду України та підстави припинення їх повноважень.

Питання для самоконтролю.

Моделі конституційної юрисдикції в світі.

Історія становлення в Україні конституційного контролю.

Місце Конституційного Суду України в механізмі правової охорони і захисту Конституції України.

Порядок формування Конституційного Суду України і його структура.

Функції та повноваження Конституційного Суду

України.

Юрисдикція Конституційного Суду України.

Статус судді Конституційного Суду України.

ЗАВДАННЯ

1. Президент України у жовтні 2008 р. видав Указ про до-строкове припинення повноважень Верховної Ради України та призначення позачергових виборів. Між Центральною виборчою комісією та Кабінетом Міністрів України виникли непорозуміння щодо порядку фінансування виборчої кампанії. До Конституційного Суду України надійшло конституційне звернення від двох громадян України, в якому вони просять надати офіційне тлумачення положень Закону України “Про вибори народних депутатів України” щодо фінансового забезпечення підготовки і проведення виборів, оскільки, на їх думку, неоднозначне їх за-стосування цими державними органами може призвести до незабезпечення належних умов для проведення позачергових виборів народних депутатів України, порушення конституційних прав громадян щодо участі у виборах, спотворення результатів народного волевиявлення.

Які питання належать до юрисдикції Конституційного Суду України? Чи наявні підстави для офіційного тлумачення положень зазначеного Закону України?

2. Суб’єкт права на конституційне подання – Президент України – звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням дати офіційне тлумачення положень ч. 2, 3 ст. 124 Конституції України, зокрема, чи мають право суди загальної юрисдикції приймати до свого провадження і розглядати по суті позовні заяви про поновлення на роботі, зміну формулювання щодо звільнення членів Кабінету Міністрів України, керівників інших центральних органів виконавчої влади та осіб, яких згідно з Конституцією України призначають на посади та звільняють з посад Президент України або Верховна Рада України. На його думку, такі заяви не підвідомчі судам загальної юрисдикції, оскільки для таких осіб (Прем’єр-міністр України, члени Кабінету Міністрів України, керівники інших центральних органів виконавчої влади, Генеральний прокурор України, Голова Антимонопольного комітету України, Голова Фонду державного майна України, судді) Конституцією України встановлено особливий порядок призначення на посади та звільнення з посад.

Голова Верховної Ради України пояснив, що компетенція судів загальної юрисдикції поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі, в тому числі й на зазначені.

Генеральний прокурор України вважає неможливим оспорювання таких актів у судах загальної юрисдикції, оскільки визначення конституційності таких актів належить до повноважень Конституційного Суду України.

Як розмежовуються повноваження Конституційного Суду України та судів загальної юрисдикції, у тому числі щодо поставленого питання?

3. У світі склалися та досить ефективно реалізуються дві основні моделі органів конституційної юрисдикції. Це американська та європейська (або австрійська) моделі. Крім того, в деяких країнах діє так звана іберійська (південноамериканська) модель, яку ще називають "суд ампаро". Деяких державах світу правовий захист конституції, як правило, здійснюють спеціально створені ради духовенства (наприклад, в Ірані таку охорону здійснює Вища Рада Вартових по охороні Конституції). Особливостями характеризується конституційний контроль Франції, який здійснюється Конституційною Радою. Цей контроль, по-перше, має несудовий характер, а по-друге, його об'єктом не можуть бути закони, які вже вступили в силу.

У чому полягає суть кожної із існуючих у світі основних моделей органів конституційної юрисдикції? Яка модель конституційного контролю діє в Україні та чи можна вважати її вдалою для нашої держави і суспільства? Коли і в зв'язку з чим виникли американська і австрійська моделі конституційної юрисдикції? Що являє собою попередній і наступний, обов'язковий і факультативний, формальний і матеріальний конституційний контроль?

4. Як відомо, згідно з чинною Конституцією України, Конституційний Суд України складається з 18 суддів, які призначаються Президентом України, Верховною Радою України та з'їздом суддів України по 6 суддів відповідно. Судді призначаються на строк 9 років без права на переобрання. На пленарному засіданні Конституційного Суду шляхом таємного голосування із числа суддів строком на 3 роки без права на переобрання обирається Голова Конституційного Суду.

Дайте відповіді на такі запитання. Чому Конституційний Суд України є не просто органом конституційної юрисдикції, а єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні? Чи має принципове значення кількість населення країни щодо кількісного складу Конституційного Суду? Чи можна вважати вірним твердження про те, що в Україні Конституційний Суд формується трьома гілками влади, при тому, що Президент України є лише главою держави, а 6 суддів призначає саме він, а не Кабінет Міністрів України? Який порядок призначення суддів існує в інших країнах (на прикладі європейських держав чи держав колишнього СРСР)? Порядок зайняття вакантної посади судді. Вимоги, які висуваються законодавством України до кандидатів на посади суддів Конституційного Суду України є такими важливими, що унеможливають призначення на ці посади недостойних і негідних цих посад осіб. Які додаткові вимоги, на Ваш погляд, було б бажано внести в ст. 148 Конституції України?

5. Президент України призначив суддею Конституційного Суду України громадянина Г. Незважаючи на виданий Указ Президента України, призначений на посаду суддя Конституційного Суду України до роботи не приступив в силу об'єктивних і суб'єктивних причин. У подальшому Указ Президента був скасований новообраним Президентом України.

Прокоментуйте ситуацію, що склалася, звернувши увагу на такі моменти. Які вимоги пред'являються до відповідного Указу Президента? Чому новопризначений суддя не приступив до виконання своїх обов'язків? З якого моменту суддя вважається як таким, що вступив на посаду?

Контрольні запитання

Що являє собою американська модель конституційної юстиції?

Яку структуру має Конституційний Суд України?

Що являє собою “суд ампаро”?

Чи можна вважати перелік функцій Конституційного Суду України вичерпним?

Список літератури.

1. Барабаш Ю. Г. Конституційний Суд versus адміністративні суди?: роздуми з приводу статті В. М. Кампо / Ю. Г. Барабаш // Юрид. вісн. України. – 2009. – № 38. – С. 12.
2. Баулін, Ю. В. Новий конституційний формат діяльності Конституційного Суду України: конституційна скарга / Ю. В. 3. Баулін // Право України. - 2016. - N 7. - С. 19-23
4. Баулін Ю. Двадцять років вітчизняної конституційної юрисдикції / Ю. Баулін // Вісник Конституційного Суду України.– 2016. – № 4-5. – С. 23-40.
5. Бориславська О. Роль органу конституційної юрисдикції у формуванні в Україні системи конституціоналізму європейського зразка: до постановки проблеми / О. Бориславська // Вісник Конституційного Суду України. – 2014. – № 3. – С. 62-71.
6. Веніславський Ф. В. Конституційний Суд України в механізмі забезпечення стабільності конституційного ладу / Ф. В. Веніславський // Вісник Конституційного Суду України. – 2010. № 2. – С. 130-137.
7. Кампо В. Стан та перспективи розвитку наукових доктрин конституційної юстиції в Україні / В. Кампо // Юрид. журн. -2012. – № 7/8. – С. 68-75.
8. Ковалко Н. М. Актуальні пропозиції імплементації міжнародного законодавства в сфері конституційного контролю в правову систему України/ Н. М. Ковалко, А. О. Дрозд // Право і суспільство. – 2016. – № 4. – С. 26-33
9. Кравчук В. Особливості конституційно-правового статусу суддів Конституційного Суду України / В. Кравчук // Вісник Конституційного Суду України. – 2015. – № 4. – С. 109-112.
10. Летнянчин Л. І. Конституційна судова реформа: проблеми та перспективи / Л. І. Летнянчин // Вісник Національної академії правових наук України: зб. наук. пр. / редкол.: О. В. Петришин та ін.: – Х.: Право, 2016. – № 3 986). – С. 194-203.21
11. Савчин М. В. Конституційний Суд України та реалізація Конституції України / М. В. Савчин // Публічне право. – 2015. – № 1. – С. 9-17.
12. Селіванов А. О. Доктрина компетенції конституційного правосуддя в Україні: повнота і дієвість / А. О. Селіванов // Право України. – 2013. – № 12. – С. 111-121.

13. Стецюк П. Б. Конституційний Суд України в системі органів державної влади (до питання про роль органу конституційної юрисдикції в механізмі «стримувань і противаг сучасної конституційної держави) / П. Б. Стецюк. // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2012. – №641. – С. 68–77.
14. Стецюк П. Зміни до Основного Закону України щодо правосуддя (конституційно-юрисдикційний зріз) / П. Стецюк // Вісник Конституційного Суду України. – 2016. – № 4-5. – С.194-201.
15. Стрижак А. А. Конституційний Суд України як гарант дотримання конституційних принципів демократичної, правової держави / А. А. Стрижак // Право України. – 2010. – № 6. – С.4-11.
16. Конституційна юрисдикція : підручник / Ю. Г. Барабаш, І. І. Дахова, О. П. Євсєєв та ін. / за ред. Ю. Г. Барабаша та А. О. Селіванова. – Х.: Право, 2012. – 168 с.
17. Шаповал, В. М. Конституційний контроль в Україні: концепт та інститути / В. М. Шаповал // Право України. - 2016. - N 10. - С. 125-140.
18. Шевчук І.М. Становлення та розвиток інституту конституційного контролю в Україні / І.М.Шевчук // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право» / голов. ред. Ю.М. Бисага. – Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2015. – Т. І. – Вип. 31. – С.112-115.
19. Терлецький Д. С., Батан Ю. Д., Запорожець В. І. Конституційна юстиція : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. Д. С. Терлецького. Одеса : НУ «ОЮА», 2021. 154 с.

Т е м а 3. Тлумачення Конституції України та законів України Конституційним Судом України

Поняття і види тлумачення. Офіційне тлумачення Конституції і законів України Конституційним Судом України. Практика Європейського суду з прав людини як джерело інтерпретаційної діяльності Конституційного Суду України. Межі тлумачення Конституції та законів України. Доктрина політичного питання ” та її застосування в практиці Конституційного Суду України.

Питання для самоконтролю.

1. Поняття та види тлумачення.
2. Офіційне тлумачення Конституції України та законів України як функція Конституційного Суду України.
3. Способи тлумачення Конституції та законів України
4. Межі тлумачення Конституційним Судом України Конституції та законів України.

5. Практика Європейського Суду з прав людини як джерело інтерпретаційної діяльності Конституційного Суду України.

ЗАВДАННЯ

1. Суб'єкт права на конституційне подання (45 народних депутатів України) звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням надати офіційне тлумачення ч.2 ст. 8 Закону України “Про основи національної безпеки України”: Основними напрямками державної політики з питань національної безпеки України є, зокрема: “забезпечення повноправної участі України в загальноєвропейській та регіональних системах колективної безпеки, набуття членства у Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного договору при збереженні добросусідських відносин і стратегічного партнерства з Російською Федерацією, іншими країнами Співдружності Незалежних Держав, а також з іншими державами світу”.

На пленарному засіданні Конституційного Суду України під час розгляду справи представник суб'єкта конституційного подання наполягав здійснити офіційне тлумачення зазначеного вище положення у системному зв'язку зі ст. 1 Конституції України: “Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава”, ч. 2, 3 ст. 5 Основного Закону України: “Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та місцевого самоврядування. Право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами”, ч. 7 ст. 17: “На території України не допускається розташування іноземних військових баз”. А з урахуванням положень Декларації про державний суверенітет України, яка є основою для нової Конституції України, щодо наміру України стати в майбутньому постійно нейтральною державою, яка не бере участі у військових блоках (ч. 5 розд. 9), просив визнати відповідні положення неконституційними.

У свою чергу, суддя-доповідач по справі підготував проєкт рішення Конституційного Суду, який ґрунтувався на динамічному підході щодо тлумачення Декларації про державний суверенітет України, яка, на його погляд, відіграла свою важливу роль у конституційному будівництві, втратила чинність і стала надбанням історії. Крім цього, він вважав, що окремі її положення є гальмом у динаміці прогресу і соціального поступу України.

Які вам відомі підходи щодо тлумачення Конституції і законів України? Які критерії мають бути в основі вибору того чи іншого підходу? Яке, на ваш погляд, має бути рішення Конституційного Суду України у даній справі?

2. Національний банк України (НБУ) звернувся до Конституційного Суду України з метою дати офіційне тлумачення положення ч.1 ст.58 Конституції України, яке визначає, що закони та інші нормативно-правові акти мають зворотну дію в часі у випадках, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи, і чи поширюється це положення на

юридичних осіб? Необхідність такого тлумачення НБУ пояснює тим, що обласні управління НБУ неоднозначно застосовують положення Закону України “Про внесення змін до деяких декретів Кабінету Міністрів України з питань валютного регулювання”, яким скасовано обов’язковий продаж валютних надходжень і відповідальність юридичних осіб (ст. 1 Закону). Зокрема, управління і далі накладають штрафи на юридичних осіб за несвоєчасний продаж надходжень в іноземній валюті, що мав місце до набрання чинності зазначеним вище законом. Це, на думку суб’єкта права, на конституційне звернення, суперечить законодавству, оскільки положення ст. 58 Конституції України про зворотню дію законів у випадках, коли вони пом’якшують або скасовують відповідальність, повинні поширюватись і на юридичних осіб.

Яке рішення має прийняти Конституційний Суд України? Які способи тлумачення Конституції України доречно застосувати при прийнятті даного рішення?

3. Президент України як гарант державного суверенітету та територіальної цілісності України вніс у порядку законодавчої ініціативи на розгляд Верховної Ради України проект Закону України “Про відновлення ядерного статусу України”.

Народні депутати України звернулися до Конституційно-го Суду України з поданням, у якому просили, посилаючись на практичну необхідність, надати офіційне тлумачення положення Декларації про державний суверенітет України в частині декларування Україною наміру в майбутньому дотримуватися “трьох неядерних принципів: не приймати, не виробляти і не набувати ядерної зброї”.

Конституційний Суд України відмовив суб’єкту конституційного подання у відкритті провадження по справі.

Які, на ваш погляд, аргументи міг навести єдиний орган конституційної юрисдикції на користь ухвалення такого рішення? Які існують межі офіційного тлумачення Конституції і законів України Конституційним Судом України?

4. Конституційний Суд України не задовольнив клопотання 48 народних депутатів України про визнання неконституційним Закону України “Про вибори народних депутатів України”, яким запроваджено пропорційну виборчу систему по виборах до парламенту України, посилаючись на доктрину політичного питання. Суб’єкт права на конституційне подання обґрунтовував неконституційність закону тим, що така система обмежує проголошений ст. 71 Конституції України принцип прямого і рівного виборчого права.

Що таке “доктрина політичного питання” та яке значення вона має для діяльності Конституційного Суду України? Назвіть приклади з практики функціонування єдиного органу конституційної юрисдикції України прямого посилання на доктрину політичного питання? Які, на ваш погляд, перспективи розгляду в Конституційному Суді України питання про визнання неконституційними окремих положень Закону України “Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів” в частині запровадження пропорційної виборчої системи по виборах депутатів міських, районних у місті, районних та обласних рад?

5. На пленарному засіданні Конституційного Суду України громадянин США К., обстоюючи свої вимоги щодо офіційного тлумачення ч. 2 ст. 34 Конституції України: “Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію

усно, письмово або в інший спосіб – на власний вибір”, просив Суд взяти до уваги практику Європейського Суду з прав людини щодо інтерпретації ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., в якій сформульовано принцип, що “межі допустимої інформації щодо посадових та службових осіб можуть бути ширшими порівняно з межами такої ж інформації щодо звичайних громадян. Тому, якщо посадові чи службові особи діють без правових підстав, то мають бути готовими до критичного реагування з боку суспільства”. У протилежному випадку він залишав за собою право на оскарження рішення Конституційного Суду України до Європейського Суду з прав людини.

Яке значення має рішення та практика Європейського Суду з прав людини для інтерпретаційної діяльності Конституційного Суду України? Як, на ваш погляд, має діяти Конституційний Суд України при вирішенні цієї справи? Які існують механізми оскарження рішень Конституційного Суду України з питань офіційного тлумачення Конституції та законів України?

Контрольні запитання.

Чому тлумачення Конституційного Суду України є офіційним?

Які існують види тлумачення і чим вони відрізняються від способів тлумачення?

Чи може Конституційний Суд України вийти за межі тлумачення Конституції та законів України?

Що є підставою для конституційного подання щодо офіційного тлумачення Конституції і законів України?

Чи може Конституційний Суд України одночасно із офіційним тлумаченням визнати окремі норми Закону неконституційними?

Список літератури.

1. Барабаш Ю. Г. Конституційний Суд versus адміністративні суди?: роздуми з приводу статті В. М. Кампо / Ю. Г. Барабаш // Юрид. вісн. України. – 2009. – № 38. – С. 12.
2. Баулін, Ю. В. Новий конституційний формат діяльності Конституційного Суду України: конституційна скарга / Ю. В. Баулін // Право України. - 2016. - N 7. - С. 19-23
4. Баулін Ю. Двадцять років вітчизняної конституційної юрисдикції / Ю. Баулін // Вісник Конституційного Суду України. – 2016. – № 4-5. – С. 23-40.
5. Бориславська О. Роль органу конституційної юрисдикції у формуванні в Україні системи конституціоналізму європейського зразка: до постановки проблеми / О. Бориславська // Вісник Конституційного Суду України. – 2014. – № 3. – С. 62-71.
6. Веніславський Ф. В. Конституційний Суд України в механізмі забезпечення стабільності конституційного ладу / Ф. В. Веніславський // Вісник Конституційного Суду України. – 2010. № 2. – С. 130-137.

7. Кампо В. Стан та перспективи розвитку наукових доктрин конституційної юстиції в Україні / В. Кампо // Юрид. журн. -2012. – № 7/8. – С. 68-75.
8. Ковалко Н. М. Актуальні пропозиції імплементації міжнародного законодавства в сфері конституційного контролю в правову систему України/ Н. М. Ковалко, А. О. Дрозд // Право і суспільство. – 2016. – № 4. – С. 26-33
9. Кравчук В. Особливості конституційно-правового статусу суддів Конституційного Суду України / В. Кравчук // Вісник Конституційного Суду України. – 2015. – № 4. – С. 109-112.
10. Летнянчин Л. І. Конституційна судова реформа: проблеми та перспективи / Л. І. Летнянчин // Вісник Національної академії правових наук України: зб. наук. пр. / редкол.: О. В. Петришин та ін.: – Х.: Право, 2016. – № 3 986). – С. 194-203.21
11. Савчин М. В. Конституційний Суд України та реалізація Конституції України / М. В. Савчин // Публічне право. – 2015. –№ 1. – С. 9-17.
12. Селіванов А. О. Доктрина компетенції конституційного правосуддя в Україні: повнота і дієвість / А. О. Селіванов // Право України. – 2013. – № 12. – С. 111-121.
13. Стецюк П. Б. Конституційний Суд України в системі органів державної влади (до питання про роль органу конституційної юрисдикції в механізмі «стримувань і противаг сучасної конституційної держави) / П. Б. Стецюк. // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2012. – №641. – С. 68–77.
14. Стецюк П. Зміни до Основного Закону України щодо правосуддя (конституційно-юрисдикційний зріз) / П. Стецюк //Вісник Конституційного Суду України. – 2016. – № 4-5. – С.194-201.
15. Стрижак А. А. Конституційний Суд України як гарант дотримання конституційних принципів демократичної, правової держави / А. А. Стрижак // Право України. – 2010. – № 6. – С.4-11.
16. Конституційна юрисдикція : підручник / Ю. Г. Барабаш, І. І. Дахова, О. П. Євсєєв та ін. / за ред. Ю. Г. Барабаша та А. О. Селіванова. – Х.: Право, 2012. – 168 с.
17. Шаповал, В. М. Конституційний контроль в Україні: концепт та інститути / В. М. Шаповал // Право України. - 2016. - N 10. - С. 125-140.
18. Шевчук І.М. Становлення та розвиток інституту конституційного контролю в Україні / І.М.Шевчук // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право» / голов. ред. Ю.М. Бисага. – Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2015. – Т. І. – Вип. 31. – С.112-115.
19. Терлецький Д. С., Батан Ю. Д., Запорожець В. І. Конституційна юстиція : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. Д. С. Терлецького. Одеса : НУ «ОЮА», 2021. 154 с.

Тема 4. Конституційно-судовий процес (провадження) в Україні

Форми звернень до Конституційного Суду України : конституційне подання та конституційне звернення. Суб'єкти права на звернення до Конституційного Суду України. Відкликання конституційного подання (звернення).

Стадії провадження в Конституційному Суді України. Види проваджень (усне та письмове). Відкриття конституційного провадження . Підстави відмови у відкритті провадження. Підготовка справи до судового розгляду. Форми діяльності Конституційного Суду України: засідання, пленарне засідання. Учасники конституційного провадження, їх права і обов'язки. Процедура розгляду конституційного подання (звернення) колегією суддів. Рішення, що ухвалюються колегією суддів . Порядок розгляду справи на пленарному засіданні Суду та винесення рішень. Окрема думка судді Конституційного Суду України.

Юридична сила рішень та висновків Конституційного Суду України. Верховенство рішень Конституційного Суду України як гарантія їх виконання. Остаточність, неоскаржуваність і обов'язковість рішень Конституційного Суду України. Перегляд рішень Конституційного Суду України за нововиявленими обставинами.

Питання для самоконтролю.

1. Поняття і особливості конституційного судочинства.
2. Принципи конституційного судочинства.
3. Учасники, стадії та строки конституційного провадження.
4. Звернення до Конституційного Суду України.
5. Попередня перевірка конституційних подань (звернень).
6. Відкриття конституційного провадження.
7. Розгляд конституційних подань (звернень) на пленарному засіданні Конституційного Суду України.
8. Прийняття рішень і висновків Конституційного Суду України.
9. Порядок виконання рішень і висновків Конституційного Суду України.

ЗАВДАННЯ

1. Київська міська рада звернулася до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо офіційного тлумачення ч. 1, 2 ст. 141 Конституції України. Під час слухань на пленарному засіданні судді дійшли висновку, що деякі положення Закону України “Про порядок обчислення скликань представницьких органів місцевого самоврядування” не відповідають Конституції України. Тому в своєму Рішенні Конституційний Суд України не лише надав тлумачення, про яке безпосередньо йшлося у конституційному поданні, а ще й визнав зазначені положення неконституційними, хоча Київська міська рада питання про це не ставила.

Які правові наслідки визнання акта неконституційним? Чи пов'язаний Конституційний Суд України предметом кон-ституційного подання (звернення)? Проаналізуйте ситуацію, що склалася.

2. Під час розгляду справи в Конституційному Суді України з'ясувалося, що представник суб'єкта права на консти-туційне подання є рідним братом одного з суддів Конституцій-ного Суду.

Яким чином має бути вирішена ця ситуація? Як це пи-тання вирішувалося у попередній редакції Регламенту Конститу-ційного Суду України від 05.03.1997 р. та в чинних процесуальних кодексах України? Яке регулювання більш сприяє забезпеченню принципу незалежності судової влади? Відповідь обґрунтуйте.

3. Громадянин С. звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням надати офіційне тлумачення ч. 1 ст. 59 Конституції України. Необхідність в офіційному тлумаченні цієї норми він обґрунтував тим, що під час попереднього розсліду-вання його кримінальної справи слідчий податкової міліції та прокурор м. Маріуполя Донецької обл. відмовили йому в задово-ленні клопотання про допуск як захисника працівника приватної юридичної фірми, посилаючись на відсутність у останнього ад-вокатської ліцензії. Дії зазначених посадових осіб С. оскаржив до Жовтневого районного суду м. Маріуполя, який визнав їх не-правомірними. Пізніше це рішення районного суду було скасо-вано Донецьким обласним судом.

Хто може бути суб'єктами звернення до Конституцій-ного Суду України? Чи є підстави для відкриття конституцій-ного провадження у даній справі? Яким чином буде відбуватися процедура розгляду цього конституційного звернення? Складіть його проект.

4. Конституційний Суд України 26 черв. 2008 р. визнав неконституційними низку положень Закону “Про Конституцій-ний Суд України”, який регулює його ж діяльність.

Чи мав Конституційний Суд на це право? Як це узго-джується із процесуальним принципом “ніхто не може бути суддею у власній справі”? Що таке концепція самообмеження Конституційного Суду?

5. Конституційний Суд України 1 груд. 2004 р. прийняв Рішення, згідно з яким окремі положення Закону України “Про статус суддів” були визнані неконституційними, а також сфор-мулював правову позицію про те, що зменшення рівня гарантій незалежності й недоторканності суддів при прийнятті нових за-конів не допускається. Однак пізніше Верховна Рада України ухвалила інший Закон – “Про Державний бюджет на 2005 р.”, яким був обмежений розмір пенсій та інших виплат суддям.

Як має діяти Конституційний Суд України у цій ситуа-ції? Чи в змозі Конституційний Суд за власною ініціативою роз-почати провадження у справі? Який порядок виконання його рі-шень? Яка існує відповідальність за невиконання рішень Кон-ституційного Суду?

К о н т р о л ь н і з а п и т а н н я .

1. Що являє собою конституційне провадження?

2. Навіщо потрібно здійснювати попередню перевірку конституційних подань (звернень)?
3. Як приймаються акти Конституційного Суду України?
4. В чому полягають процесуальні особливості провадження за конституційним зверненням?
5. На яких принципах будується конституційне судочинство?

Список літератури.

1. Барабаш Ю. Г. Конституційний Суд versus адміністративні суди?: роздуми з приводу статті В. М. Кампо / Ю. Г. Барабаш // Юрид. вісн. України. – 2009. – № 38. – С. 12.
2. Баулін, Ю. В. Новий конституційний формат діяльності Конституційного Суду України: конституційна скарга / Ю. В. Баулін // Право України. - 2016. - N 7. - С. 19-23
4. Баулін Ю. Двадцять років вітчизняної конституційної юрисдикції / Ю. Баулін // Вісник Конституційного Суду України. – 2016. – № 4-5. – С. 23-40.
5. Бориславська О. Роль органу конституційної юрисдикції у формуванні в Україні системи конституціоналізму європейського зразка: до постановки проблеми / О. Бориславська // Вісник Конституційного Суду України. – 2014. – № 3. – С. 62-71.
6. Веніславський Ф. В. Конституційний Суд України в механізмі забезпечення стабільності конституційного ладу / Ф. В. Веніславський // Вісник Конституційного Суду України. – 2010. № 2. – С. 130-137.
7. Кампо В. Стан та перспективи розвитку наукових доктрин конституційної юстиції в Україні / В. Кампо // Юрид. журн. -2012. – № 7/8. – С. 68-75.
8. Ковалко Н. М. Актуальні пропозиції імплементації міжнародного законодавства в сфері конституційного контролю в правову систему України / Н. М. Ковалко, А. О. Дрозд // Право і суспільство. – 2016. – № 4. – С. 26-33
9. Кравчук В. Особливості конституційно-правового статусу суддів Конституційного Суду України / В. Кравчук // Вісник Конституційного Суду України. – 2015. – № 4. – С. 109-112.
10. Летнянчин Л. І. Конституційна судова реформа: проблеми та перспективи / Л. І. Летнянчин // Вісник Національної академії правових наук України: зб. наук. пр. / редкол.: О. В. Петришин та ін.: – Х.: Право, 2016. – № 3 986). – С. 194-203.21
11. Савчин М. В. Конституційний Суд України та реалізація Конституції України / М. В. Савчин // Публічне право. – 2015. – № 1. – С. 9-17.
12. Селіванов А. О. Доктрина компетенції конституційного правосуддя в Україні: повнота і дієвість / А. О. Селіванов // Право України. – 2013. – № 12. – С. 111-121.
13. Стецюк П. Б. Конституційний Суд України в системі органів державної влади (до питання про роль органу конституційної юрисдикції в механізмі «стримувань і противаг сучасної конституційної держави) / П. Б. Стецюк. // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2012. – №641. – С. 68–77.

14. Стецюк П. Зміни до Основного Закону України щодо правосуддя (конституційно-юрисдикційний зріз) / П. Стецюк // Вісник Конституційного Суду України. – 2016. – № 4-5. – С.194-201.
15. Стрижак А. А. Конституційний Суд України як гарант дотримання конституційних принципів демократичної, правової держави / А. А. Стрижак // Право України. – 2010. – № 6. – С.4-11.
16. Конституційна юрисдикція : підручник / Ю. Г. Барабаш, І. І. Дахова, О. П. Євсєєв та ін. / за ред. Ю. Г. Барабаша та А. О. Селіванова. – Х.: Право, 2012. – 168 с.
17. Шаповал, В. М. Конституційний контроль в Україні: концепт та інститути / В. М. Шаповал // Право України. - 2016. - N 10. - С. 125-140.
18. Шевчук І.М. Становлення та розвиток інституту конституційного контролю в Україні / І.М.Шевчук // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право» / голов. ред. Ю.М. Бисага. – Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2015. – Т. І. – Вип. 31. – С.112-115.
19. Терлецький Д. С., Батан Ю. Д., Запорожець В. І. Конституційна юстиція : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. Д. С. Терлецького. Одеса : НУ «ОЮА», 2021. 154 с.

Т е м а 5. Правова позиція Конституційного Суду України з питань реалізації та захисту прав людини .

П л а н

1. Конституційний Суд України у правовому механізмі охорони та захисту конституційного ладу України.
2. Принцип народовладдя у правових позиціях Конституційного Суду України.
3. Принцип верховенства права у правових позиціях Конституційного Суду України.
4. Конституційний контроль за процедурою внесення змін до Конституції України як форма охорони конституційного ладу.

ЗАВДАННЯ

1. Президент України звернувся до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо офіційного тлумачення ч. 3 ст. 5 Конституції України “Право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами”. Суб’єкт права на конституційне подання просив, зокрема, розтлумачити, зміст категорії “конституційний лад” та з’ясувати якими саме нормами Конституції України його закріплено. Необхідність в офіційному тлумаченні Президент України обґрунтував тим, що внесення змін до Конституції України, у порядку, передбаченому статтями 154 та 155 Основного Закону

України не потребують їх затвердження на всеукраїнському референдумі, однак можуть призвести до зміни існуючої форми правління, як це відбулося у 2004 році. При цьому частина науковців стверджують, що форма правління – невід’ємна складова конституційного ладу України.

Які існують наукові визначення категорії “конституційний лад”?

В яких своїх рішеннях Конституційний Суд України звертався до змісту категорії “конституційний лад”?

2. Підготуйте проект рішення Конституційного Суду України за результатами розгляду цього конституційного подання. 30 вересня 2016 року набув чинності Закон України про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя), прийнятий Верховною Радою України 02.06.2016 р. Цей Закон, відповідно до статті 155 Конституції України був попередньо схвалений Верховною Радою України 02.02.2016 р.. За Висновком Конституційного Суду України від 22.01.2016 р., законопроект було визнано таким, що відповідав вимогам статей 157 та 158 Конституції України.

Народні депутати України у кількості 77 осіб, які не голосували за цей законопроект ні при попередньому схваленні, ні при прийнятті Закону, звернулися до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо офіційного тлумачення ч. 2 статті 157 Конституції України, яка забороняє зміну Конституції в умовах воєнного або надзвичайного стану. Народні депутати просили Конституційний Суд України розтлумачити чи ці заборони діють виключно у випадку офіційного введення відповідного правового режиму у порядку, визначеному Конституцією України та відповідним Законом, чи й при фактичному перебуванні країни в умовах воєнного або надзвичайного стану (без його офіційного оголошення). У конституційному поданні зокрема зазначалося, що на час прийняття законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо судочинства в Україні проводилася не анти-терористична операція, а де-факто мав місце воєнний стан у зв’язку з зв’язку з використанням ЗСУ та інших військових формувань для ведення бойових дій проти незаконних військових формувань терористичних організацій ДНР та ЛНР. Так само у 2004 році при внесенні змін до Конституції України, держава де-факто перебувала в режимі надзвичайного стану. А тому, на думку суб’єкта права на конституційне подання, відповідні зміни до Конституції України вноситися не могли.

Чи мала право Верховна Рада України вносити зміни до Основного Закону України в 2014 – 2015 рр. під час проведення в державі антитерористичної операції?

Чи мала право Верховна Рада України приймати Закон України №2222 від 07.12. 2004 р. в період проведення масових акцій громадянського протесту у зв’язку з численними порушенням під час проведення повторного голосування з виборів Президента України?

Підготуйте проект рішення Конституційного Суду України щодо офіційного тлумачення частини 2 статі 157 Конституції України.

3. Верховна Рада України направила до Конституційного Суду України законопроект про внесення змін до Розділу IV та Розділу V Конституції України, відповідно до яких Президент України обиратиметься Верховною Радою України на її спеціальному пленарному засіданні.

Чи призведуть такі зміни Основного Закону України до зміни конституційного ладу України?

Підготуйте проект висновку Конституційного Суду України щодо відповідності цього законопроекту вимогам статей 157 та 158 Конституції України.

250 народних депутатів України у порядку законодавчої ініціативи внесли до Верховної Ради України проект закону України про внесення змін до Конституції України, відповідно до якого передбачалася ліквідація Конституційного Суду України та передача його повноважень Верховному Суду України.

Цей законопроект було направлено до Конституційного Суду України для надання висновку про його відповідність вимогам статей 157 та 158 Конституції України.

Чи може такий законопроект розглядатися Верховною Радою України?

Підготуйте проект висновку Конституційного Суду України щодо відповідності цього законопроекту вимогам статей 157 та 158 Конституції України.

Президент України звернувся до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо офіційного тлумачення ч. 7 ст. 17 Конституції України у системному зв'язку з п. 1 Розділу XV Конституції України. Суб'єкт права на конституційне подання просив Конституційний Суд України розтлумачити, чи дозволяють ці конституційні норми продовжувати термін тимчасового перебування військово-морської бази РФ у м. Севастополь, шляхом укладання відповідного міжнародного договору між Україною та РФ. Як зазначив Президент України, саме продовження терміну базування військово-морської бази РФ у м. Севастополь шляхом укладання міжнародного договору у 2010 р. стало першим кроком до тимчасової окупації Автономної Республіки Крим та м. Севастополь Російською Федерацією.

Проаналізуйте так звані “Харківські угоди”, підписані 21.04.2010 р. Президентами України та РФ щодо продовження терміну базування військово-морської бази РФ у м. Севастополь.

Підготуйте проект рішення Конституційного Суду України за результатами розгляду цього конституційного подання.

7. Уповноважений Верховної Ради України звернувся до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо відповідності Конституції України положень Закону України “Про всеукраїнський референдум”, відповідно до яких предметом всеукраїнського референдуму може бути прийняття нової Конституції України. У своєму поданні Уповноважений Верховної Ради України звернув увагу Конституційного Суду України на його правові позиції, сформульовані, зокрема, у Рішеннях від 27 березня 2000 року, 5 жовтня 2005 року та 16 квітня 2008 року.

Підготуйте проект рішення Конституційного Суду України за результатами розгляду цього конституційного подання.

До Конституційного Суду України з конституційним Поданням звернулися 57 народних депутатів України, які просили здійснити офіційне тлумачення ч. 2 ст. 76 Конституції України у системному зв'язку з ч. 1 ст. 10 та ст. 75 Конституції України, та з'ясувати чи може бути обраним народним депутатом України громадяни України який не володіє державною мовою.

Необхідність в офіційному тлумаченні народні депутати України обґрунтовували тим, що частина народних депутатів України на пленарних засіданнях виступають виключно російською мовою.

Що означає конституційне положення, закріплене ч. 1 ст. 10 Конституції України “Державною мовою в Україні є українська мова”. Яку правову позицію з цього питання вироблено Конституційним Судом України?

Чи поширюється це конституційне положення на народних депутатів України?

Підготуйте проект рішення Конституційного Суду України за результатами розгляду цього конституційного подання.

9. До Конституційного Суду України з конституційним поданням звернувся Верховний Суд України, який просив здійснити офіційне тлумачення частин 1 та 2 ст. 8 Конституції України у системному зв'язку з Постановою Пленуму Верховного Суду України № 9 від 01.11.1996 р. “Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя”. Зокрема суб'єкт права на конституційне подання просив розтлумачити зміст конституційного положення “В Україні визнається і діє принцип верховенства права”, та роз'яснити, чи означає положення ч. 2 ст. 8 Конституції України відповідно до якого “Норми Конституції України є нормами прямої дії”, що суди при здійсненні правосуддя можуть безпосередньо посилалися на норми Конституції України. Також Верховний Суд України просив розтлумачити, як мають діяти суди, коли в процесі здійснення судочинства у суду виникають сумніви щодо того, чи є правовим закон, який необхідно застосовувати для вирішення справи.

Які існують підходи до розуміння конституційного принципу верховенства права?

У яких своїх Рішеннях Конституційний Суд України висловлював правові позиції щодо принципу верховенства права?

Підготуйте висновок наукового консультанта судді Конституційного Суду України з питань поставлених у конституційному поданні.

Під час розгляду справи за конституційним поданням 50-ти народних депутатів України Конституційний Суд України вирішив втретє змінити свою правову позицію щодо порядку формування коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України. При цьому у своїх Рішеннях Конституційний Суд України неодноразово зазначав, що визначальною складовою принципу верховенства права є правова визначеність, на чому й акцентував увагу один із суддів, який заперечував можливість таких змін правової позиції з одного питання. На його думку такими діями Конституційний Суд України сам порушує принцип правової визначеності.

Що означає принцип правової визначеності як елемент принципу верховенства права?

У яких своїх Рішеннях Конституційний Суд України висловлював правові позиції щодо принципу правової визначеності як складової верховенства права?

Підготуйте висновок наукового консультанта цього судді Конституційного Суду України з питання, яке викликало дискусію.

9. Верховною Радою було ухвалено Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про місцеві вибори”, відповідно до якого виборче право на місцевих виборах та право на службу в органах місцевого самоврядування поряд з громадянами України отримали також іноземці, які постійно проживають в Україні. Верховна Рада Автономної Республіки Крим звернулася до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо конституційності цього Закону.

10. Постійний представник Верховної Ради України у Конституційному Суді України у своїх запереченнях звертав увагу

на те, що відповідно до ст. 140 Конституції України місцеве самоврядування є правом територіальної громади – жителів села чи добровільного об’єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста. А отже іноземці, які постійно проживають на території певного населеного пункту, належать до відповідної територіальної громади, і тому мають право на участь в місцевому самоврядуванні.

Чи є підстави для визнання цього Закону неконституційним?

Підготуйте проект рішення Конституційного Суду України за результатами розгляду цієї справи.

11. 63 народних депутати України звернулись до Конституційного Суду України з конституційним поданням про визнання неконституційними положень Закону «Про вибори народних депутатів України», згідно з якими запроваджувалася пропорційна

виборча система з закритими списками. На думку суб’єкта конституційного звернення, пропорційна виборча система порушує

принципи рівного виборчого права і прямих виборів. По-перше, конституційне право бути обраним можна реалізувати лише через включення до виборчого списку політичної партії, а отже позапартійні громадяни мають менше можливостей бути обраними. По-друге, виборці не мають можливості голосувати за певного канди-

дата, а змушені віддавати свій голос за список партії в цілому, що

порушує принцип прямих виборів.

Складіть проект рішення Конституційного Суду України за результатами розгляду такого подання.

12. 6 березня 2014 р. до Конституційного Суду України звернулися 107 народних депутатів України з поданням щодо надання Конституційним Судом України висновку про порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України та законів України внаслідок вчинення дій та ухвалення рішень у період з 26 лютого по 6 березня 2014 р.. Зокрема, народні депутати України звертали увагу на те, що в ніч на 27 лютого Верховну Раду та Раду міністрів Автономної Республіки захопили невідомі озброєні люди без розпізнавальних знаків та вивісили над ними прапори РФ. Кількох депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим звозили до зали засідань примусово. Обговорення питань та ухвалення рішень на засіданні Верховної Ради Автономної Республіки Крим відбувалося з

грубим порушенням регламенту, трансляція та фіксація результатів голосування не здійснювалася. Як наслідок, Постанову Верховної Ради Автономної Республіки Крим від 6 березня 2014 р. “Про проведення загальнокримського референдуму” було ухвалено як з виходом за межі повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим, так і з порушення встановленої проце-

дури ухвалення рішень. На цій підставі народні депутати України

просили Конституційний Суд України надати висновок про порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України та законів України.

Чи є підстави для визнання дій та рішень Верховної Ради Автономної Республіки Крим, що мали місце у період з 26 лютого по 6 березня 2014 року неконституційним та незаконними?

Яким чином мав діяти Конституційний Суд України, отримавши таке подання?

Підготуйте проект висновку Конституційного Суду України за результатами розгляду цієї справи.

Контрольні запитання

1. Дайте визначення конституційного ладу України.
2. Які цінності конституційного ладу України є об'єктом правової охорони та захисту з боку Конституційного Суду України?
3. Яке значення мають правові позиції Конституційного Суду України з питань реалізації принципу народовладдя?
4. Назвіть визначальні складові принципу верховенства права, зазначені у Рішеннях Конституційного Суду України.
5. Яке значення мають правові позиції Конституційного Суду України з питань виборів та референдуму?
6. Яку роль відіграє Конституційний Суд України у процедурі внесення змін до Конституції України?

Список літератури:

1. Барабаш Ю. Г. Конституційний Суд versus адміністративні суди?: роздуми з приводу статті В. М. Кампо / Ю. Г. Барабаш// Юрид. вісн. України. – 2009. – № 38. – С. 12.

2. Баулін, Ю. В. Новий конституційний формат діяльності Конституційного Суду України: конституційна скарга / Ю. В. Баулін // Право України. - 2016. - N 7. - С. 19-23
4. Баулін Ю. Двадцять років вітчизняної конституційної юрисдикції / Ю. Баулін // Вісник Конституційного Суду України. – 2016. – № 4-5. – С. 23-40.
5. Бориславська О. Роль органу конституційної юрисдикції у формуванні в Україні системи конституціоналізму європейського зразка: до постановки проблеми / О. Бориславська // Вісник Конституційного Суду України. – 2014. – № 3. – С. 62-71.
6. Веніславський Ф. В. Конституційний Суд України в механізмі забезпечення стабільності конституційного ладу / Ф. В. Веніславський // Вісник Конституційного Суду України. – 2010. № 2. – С. 130-137.
7. Кампо В. Стан та перспективи розвитку наукових доктрин конституційної юстиції в Україні / В. Кампо // Юрид. журн. -2012. – № 7/8. – С. 68-75.
8. Ковалко Н. М. Актуальні пропозиції імплементації міжнародного законодавства в сфері конституційного контролю в правову систему України/ Н. М. Ковалко, А. О. Дрозд // Право і суспільство. – 2016. – № 4. – С. 26-33
9. Кравчук В. Особливості конституційно-правового статусу суддів Конституційного Суду України / В. Кравчук // Вісник Конституційного Суду України. – 2015. – № 4. – С. 109-112.
10. Летнянчин Л. І. Конституційна судова реформа: проблеми та перспективи / Л. І. Летнянчин // Вісник Національної академії правових наук України: зб. наук. пр. / редкол.: О. В. Петришин та ін.: – Х.: Право, 2016. – № 3 986). – С. 194-203.21
11. Савчин М. В. Конституційний Суд України та реалізація Конституції України / М. В. Савчин // Публічне право. – 2015. – № 1. – С. 9-17.
12. Селіванов А. О. Доктрина компетенції конституційного правосуддя в Україні: повнота і дієвість / А. О. Селіванов // Право України. – 2013. – № 12. – С. 111-121.
13. Стецюк П. Б. Конституційний Суд України в системі органів державної влади (до питання про роль органу конституційної юрисдикції в механізмі «стримувань і противаг сучасної конституційної держави) / П. Б. Стецюк. // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2012. – №641. – С. 68–77.
14. Стецюк П. Зміни до Основного Закону України щодо правосуддя (конституційно-юрисдикційний зріз) / П. Стецюк // Вісник Конституційного Суду України. – 2016. – № 4-5. – С.194-201.
15. Стрижак А. А. Конституційний Суд України як гарант дотримання конституційних принципів демократичної, правової держави / А. А. Стрижак // Право України. – 2010. – № 6. – С.4-11.
16. Конституційна юрисдикція : підручник / Ю. Г. Барабаш, І. І. Дахова, О. П. Євсєєв та ін. / за ред. Ю. Г. Барабаша та А. О. Селіванова. – Х.: Право, 2012. – 168 с.
17. Шаповал, В. М. Конституційний контроль в Україні: концепт та інститути / В. М. Шаповал // Право України. - 2016. - N 10. - С. 125-140.

18. Шевчук І.М. Становлення та розвиток інституту конституційного контролю в Україні / І.М.Шевчук // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право» / голов. ред. Ю.М. Бисага. – Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2015. – Т. І. – Вип. 31. – С.112-115.

19. Терлецький Д. С., Батан Ю. Д., Запорожець В. І. Конституційна юстиція : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. Д. С. Терлецького. Одеса : НУ «ОЮА», 2021. 154 с.

Тема 6. Правова позиція Конституційного Суду з питань реалізації та захисту прав

Справи, пов'язані із функціонуванням Верховної Ради України та її органів (про регламент Верховної Ради України; про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України; про компетенцію Верховної Ради України; про законодавчий процес; про порядок голосування на пленарних засіданнях; про правові акти Верховної Ради України; про правовий статус комітетів та фракцій Верховної Ради України; про статус народного депутата України тощо).

Справи, пов'язані із функціонуванням інституту президентства в Україні (про дату виборів і строк перебування на посту; про повноваження Президента України (у сфері взаємодії з Верховною Радою України; у сфері взаємодії із виконавчою владою; у сфері взаємодії із судовою владою ; із проголошення всеукраїнського референдуму; із керівництва зовнішньополітичною діяльністю ; із керівництва у сферах національної безпеки і оборони); про правові акти Президента України).

Справи, пов'язані із функціонуванням органів виконавчої влади (про формування Кабінету Міністрів України; про повноваження Кабінету Міністрів України; про статус члена Кабінету Міністрів України; про відповідальність Кабінету Міністрів України; про статус центральних та місцевих органів виконавчої влади).

Справи, пов'язані із функціонуванням органів судової влади та прокуратури (про підсудність і підвідомчість питань органам судової влади; про незалежність і недоторканність суддів; про порядок оскарження судових рішень; про статус Вищої Ради юстиції; про статус прокуратури).

Питання для самоконтролю.

1. Роль та місце Конституційного Суду України в механізмі забезпечення прав людини.
2. Правові позиції Суду щодо забезпечення основоположних принципів правового статусу людини і громадянина.
3. Забезпечення реалізації та захисту основних прав і свобод людини і громадянина у правових позиціях Суду.
4. Правові позиції Конституційного Суду України з питань організації і функціонування Верховної Ради України та статусу народного депутата України.
5. Правові позиції Конституційного Суду України щодо функціонування інституту Президента України, Кабінету Міністрів України, судової влади та прокуратури.

ЗАВДАННЯ

1. Президент України звернувся до Конституційного Суду України з поданням, в якому просив визнати неконституційною ч. 3 ст. 13 Закону України “Про адвокатуру” в частині включення до атестаційної палати кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури представника відділення Спілки адвокатів України. Президент мотивував своє прохання тим, що положення Закону, яким визначено конкретну спілку, представники якої включаються до атестаційної палати, порушує конституційний принцип багатоманітності суспільного життя, оскільки закріплює виключний монопольний статус однієї зі спілок відповідних об’єднань громадян, а також ч. 5 ст. 36 Конституції України, згідно з якою усі об’єднання громадян є рівними перед законом. Більше того, із закону не зрозуміло представник якої саме Спілки адвокатів має бути включений до атестаційної палати, оскільки існує декілька громадських організацій із назвою “Спілка адвокатів України”.

Яке рішення має ухвалити Конституційний Суд України? Проаналізуйте правові позиції Конституційного Суду України щодо правового статусу об’єднань громадян. Який спосіб залучення інститутів громадянського суспільства до здійснення владних повноважень, на вашу думку, відповідає Конституції України?

2. Громадянин К. звернувся до Конституційного Суду України з проханням дати тлумачення норми ч. 1 ст. 33 Конституції України, згідно з якою “кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом”. Громадянин просить розтлумачити вказану норму у системному взаємозв’язку з ч. 1 ст. 6 Закону “Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні”, де сказано: “Громадянин України, а також іноземець чи особа без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, зобов’язані протягом десяти днів після прибуття до нового місця проживання зареєструвати місце проживання”. Громадянин просить Конституційний Суд відповісти на такі питання.

Чи є встановлений в законі обов’язок зареєструвати місце проживання обмеженням права на вільний вибір місця проживання? Чим відрізняється інститут реєстрації від інституту прописки, який був визнаний неконституційним у рішенні Конституційного Суду України від 14 лист. 2001 р. по справі № 1-31/2001 (справа щодо прописки). Чи не обмежує право особи на вільний вибір місця проживання зразок заяви, необхідної для реєстрації місця проживання особи, що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 28 лип. 2004 р. № 985, де передбачена графа “Згода власника/співвласників житла”.

В якості обґрунтування неоднозначності застосування норм Конституції і закону громадянин навів два рішення: окружного адміністративного суду, який визнав протиправними дії органів внутрішніх справ, які відмовляли йому у реєстрації за місцем проживання у зв’язку з відсутністю згоди власника, а також рішення апеляційного адміністративного суду, який визнав дії органів внутрішніх справ правомірними. Яке рішення має ухвалити Конституційний Суд України?

3. Президент України звернувся з поданням про визнання неконституційним Закону України “Про імпічмент Президента України”, прийнятого 227 голосами народних депутатів. Президент мотивував своє подання тим, що за даними системи “Рада” за

законопроект проголосував депутат Н., який був фізично відсутній в Україні, а також депутат К., який перебував на стаціонарному лікуванні.

Чи має право народний депутат доручати іншому на-родному депутату голосувати за нього? Яке рішення, на вашу думку, має прийняти Конституційний Суд України в даній ситуації? Чи впливають процедурні порушення, допущені під час голосування, на можливість визнання закону неконституцій-ним? Відповідь обґрунтуйте з посиланням на правові позиції Конституційного Суду України.

4. До Конституційного Суду України з поданням звер-нулися 47 народних депутатів з метою визнати неконституцій-ною постанову Верховної Ради України, якою вона утворила тимчасову спеціальну комісію з питань моніторингу реалізації законодавства про вибори Президента України та зобов'язала долучити до роботи представників органів виконавчої влади. На-родні обранці вважають, що парламент вийшов за межі своїх по-вноважень.

Яке рішення має прийняти Конституційний Суд України? Проаналізуйте правові позиції органу конституційної юрисдикції щодо правового статусу комітетів, тимчасових спеціальних та слідчих комісій Верховної Ради України.

Контр оль н і з а п и т а н н я

1. Яке місце в механізмі забезпечення прав людини зай-має Конституційний Суд України?
2. У чому полягає правова позиція Конституційного Суду України з питань забезпечення гарантій реалізації та захис-ту прав і свобод людини та громадянина?
3. Яка правова позиція Конституційного Суду України відносно недоторканності Президента України та процедури імпічменту?
4. Правова позиція Конституційного Суду України сто-совно формування Кабінету Міністрів України.
5. Позиція Конституційного Суду України відносно до-строкового припинення повноважень Верховної Ради України та порядку голосування на пленарних засіданнях.

ВИКОРИСТАНІ ДЕРЕЛА.

1.Про Конституційний Суд України : Закон України від 13 липня 2017 р. № 2136 VIII

2.Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) : Закон України від 2 червня 2016 р. № 1401-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.

3.Рішення Конституційного Суду України від 17 вересня 2008 р. № 16-рп/2008 у справі за конституційним поданням 105 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень частин шостої, сьомої, дев'ятої статті 83 Конституції України (справа про коаліцію

депутатських фракцій у Верховній Раді України) // Офіційний вісник України. – 2008. – № 72. – Ст. 2432.

4.Рішення Конституційного Суду України від 15 жовтня 2008 р. № 23-рп/2008 у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо офіційного тлумачення пункту 6 частини першої статті 106 Конституції України (справа про проголошення Президентом України всеукраїнського референдуму за народною ініціативою) [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.ccu.gov.uk/doccatalog/list?currDir=22778>.

5. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції з питань запровадження конституційної скарги в Україні : збірка тез (м. Київ, 18 грудня 2015 р. / Конституційний Суд України ; за заг. ред. Ю. В. Бауліна. – К. : ВАІТЕ, 2016. – 186 с.

6. Тесленко М.В. Правовая охрана Конституции Украины // Под. ред. Б.С. Эбзеева. - Саратов, 2007. - 384с.

7 Портнов А. Зміст конституційної юрисдикції: наукові погляди та їх відтворення у законодавстві // Право України. - 2008. - № 5. - С. 11.

8. Про розвиток конституційної юстиції в Україні див, напр. : Кампо В. Деякі проблеми розвитку конституційної юстиції в Україні / В. Кампо // Право України. - 2010. - № 6. - С. 6069.

9. Ткачук П., Ткачук А. Роль і місце Конституційного Суду України у захисті праві свобод людини // Вісник Конституційного Суду України, - 2010. - № 4. - С. 125.

10. Боботов С. В. Конституционная юстиция: сравнительный анализ / С. В. Боботов. — М., 1994. — 127 с.

11. Кампо В. Підконституційні акти та судовий контроль за ними / В.Кампо // Юридичний вісник України. - 2009. — № 31(734). - 17 серпня. — С. 11; 12. Савчин М. Конституційний контроль і розмежування конституційної та адміністративної юрисдикцій / М. Савчин // Юридичний вісник України. — 2009. — № 43(747). — 2430 жовтня. — С. 5 ;

12. Корнієнко М. Про підзаконні правові акти та судовий контроль за ними / М. Корнієнко // Юридичний вісник України. — 2009. — № 40 (744). — 39 жовтня. — С. 10 ; Ю.

13. Барабаш. Конституційний Суд versus адміністративні суди? Роздуми з приводу статті В. М. Кампо/ Ю. Барабаш // Юридичний вісник України. — 2009. — № 38 (742). — 1925 вересня. — С. 12.

14. Євграфов П. Конституційна скарга — складова захисту прав громадян // Закон і бізнес. — 2002. — № 36. — 5 жовтня. — С. 2. ;

15. Шевчук С. Інститут конституційної скарги в Україні : необхідність запровадження // Права людини в Україні: стан справи, проблеми, перспективи (Бка Міжнар. каф. ЮНЕСКО в НаУКМА). — К., 2003. — С. 2325 ;

16. Радзівєвська В.В. Конституційна скарга як важлива форма захисту прав і свобод людини у Конституційному Суді України // Часопис Київського університету права. — 2009. — № 1. — С. 103107.

17. Право громадян звертатися до Суду конкретизовано у Законі України «Про Конституційний Суд України» від 16 жовтня 1996 р. № 422/96ВР // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 49. — Ст. 272.
18. Ткачук П., Ткачук А. Роль і місце Конституційного Суду України у захисті прав і свобод людини // Вісник Конституційного Суду України. — № 4/2010. — С. 118131.
19. Кампо В. Конституційний Суд України на шляху до доктрини реального права / В. Кампо ; [Бесіду вів М. Сисоєнко] // Український юрист. — 2010. — № 78. -С. 4043.
20. Теоретические и практические аспекты, связанные с индивидуальной конституционной жалобой, в европейской модели конституционного правосудия: материалы Междунар. научнопракт. конф. (1314 мая 2010 г.). — Минск, 2010. - С. 9094, 153,156, 165168.
21. Юридична енциклопедія: в 6 т. / [наук. редкол. : Ю. С. Шемшученко та ін.] - К. : Укр. енцикл., 2001. — Т. 3 : К — М. — С. 274275, 277279.
22. Кампо В. Деякі проблеми розвитку конституційної юстиції в Україні // Право України. — 2010. — № 6. — С. 65.

Т е м а 7 . П р а в о в а п о з и ц і я К о н с т и т у ц і й н о г о С у д у У к р а ї н и з п и т а н ь д і я л ь н о с т і д е р ж а в н и х о р г а н і в т а і х п о с а д о в и х о с і б .

П л а н

1. Правові позиції Конституційного Суду України з питань організації та функціонування парламенту України.
2. Правовий статус народного депутата України у правових позиціях Конституційного Суду України.
3. Правовий статус Президента України у правових позиціях Конституційного Суду України.
4. Правові позиції Конституційного Суду України з питань організації та функціонування Кабінету Міністрів України, інших органів виконавчої влади.
5. Судова влада України у правових позиціях Конституційного Суду України.

З А В Д А Н Н Я

1. Перед розглядом Верховною Радою України проекту Закону України «Про Державний бюджет» на наступний рік народні депутати України від опозиції заблокували вхід до зали пленарних засідань і заявили, що не дозволять розглядати й голосувати цей проект у редакції, запропонованій Кабінетом Міністрів України і попередньо підтриманій на

засіданні лідерів парламентських фракцій, що входять до парламентської більшості. На терміновій нараді лідерів парламентських фракцій, що входять до

Парламентської більшості, було ухвалене рішення провести засідання Верховної Ради України у Національному палаці мистецтв «Україна».

2. У засіданні парламенту, яке відбувалось у Національному

палаці мистецтв «Україна», взяли участь усі народні депутати, які входять до парламентської більшості, і Верховна Рада більшістю у 226 голосів, попередньо ухваливши рішення про одноразове відхилення від процедури розгляду та прийняття законів, без обговорення ухвалила Закон України «Про Державний бюджет» на на-

ступний рік.

3. Група народних депутатів України від опозиції у кількості 57 осіб звернулася до Конституційного Суду України з кон-

ституційним поданням про визнання цього Закону неконституційним у зв'язку з порушенням процедури його розгляду та ухвалення.

4. Підготуйте проект рішення Конституційного Суду України за результатами розгляду цієї справи.

5. До Конституційного Суду України з конституційним поданням звернулися 47 народних депутатів з метою визнати

неконституційною постанову Верховної Ради України, якою вона утворила тимчасову спеціальну комісію з питань моніторингу реалізації законодавства про вибори Президента України та зобов'язала долучити до роботи представників органів виконавчої влади. На думку народних обранців, моніторинг реалізації законодавства про вибори Президента України не належить до компетенції парламенту. Окрім того, зобов'язавши представників органів виконавчої влади до участі в роботі тимчасової спеціальної комісії, парламент вийшов за межі своїх повноважень.

6. Проаналізуйте правові позиції Конституційного Суду України щодо правового статусу комітетів, тимчасових спеці-

альних та слідчих комісій Верховної Ради України.

7. Підготуйте проект рішення Конституційного Суду України за результатами розгляду цієї справи.

8. Верховний Суд України звернувся до Конституційного Суду України з конституційним поданням, у якому просив

здійснити офіційне тлумачення ч. 5 ст. 94 Конституції України у системному зв'язку з частинами 2 та 3 ст. 57 Конституції України. Необхідність в офіційному тлумаченні суб'єкт права на конституційне подання обґрунтовував тим, що закони, прийняті Верховною Радою України і підписані Президентом України оприлюднюються в різних офіційних виданнях в різний час, а це призводить до неоднозначності правозастосування. Для прикладу, Закон України «Про політичні партії в Україні» було опубліковано в Газеті «Урядовий кур'єр»

28.04.2001 р., в “Офіційному віснику України” – 11.05.2001 р., а в газеті “Голос України” – 12.05.2001 р..

9. З якого моменту набувають чинності закони України?

10. Які існують правові позиції Конституційного Суду України щодо часу набрання чинності законами?

11. Підготуйте проект рішення Конституційного Суду України у цій справі.

12. Президент України застосував своє право “вето” до Закону України “Про імпічмент Президента України” та звернувся до Конституційного Суду України з конституційним поданням про визнання його неконституційним. Своє конституційне подання Президент України, зокрема, обґрунтовував тим, що за цей Закон було подано 230 голосів народних депутатів. Однак, за даними системи “Рада”, за законопроект проголосували депутат

Н., який був фізично відсутній в Україні, депутат К., який перебував на стаціонарному лікуванні, а також Д., Л. і С., яких за місяць до цього було призначено міністрами, однак на момент голосування за зазначений Закон вони своїх депутатських повноважень ще не припинили. А депутат М. за даними ДПС перебував за межами держави.

13. Чи має право народний депутат доручати іншому народному депутату голосувати за нього? Чи мали право народні депутати, яких було призначено міністрами, голосувати на засіданні парламенту?

14. Чи впливають процедурні порушення, допущені під час

голосування, на можливість застосування Президентом України до такого закону права “вето”, та визнання його неконституційним?

15. Підготуйте проект рішення Конституційного Суду України за результатами розгляду цієї справи.

16. До Конституційного Суду України надійшло звернен-

ня Верховного Суду України, в якому він просив перевірити на відповідність Конституції України положення статей 220 та 221 Закону України “Про Регламент Верховної Ради України”, від повідно до яких обов’язковою передумовою розгляду Верховною Радою України питання щодо надання згоди на притягнення народного депутата України до кримінальної відповідальності, затримання чи арешт є попереднє надання висновку комітету Верховної Ради України. Однак, статтею 80 Конституції України отримання такого висновку комітету Верховної Ради України не передбачено.

При цьому, внаслідок недотримання Верховною Радою України встановленої зазначеними статтями Закону України

“Про Регламент Верховної Ради України” процедури притягнення народного депутата України до кримінальної відповідальності, затримання чи арешт (без висновку комітету

Верховної Ради України), адміністративні суди визнають затримання чи арешт таких народних депутатів незаконним та звільняють їх з-під варти.

17. Які правові позиції Конституційного Суду України щодо недоторканності народних депутатів України Вам відомі?

18. Чи має юридичне значення порушення процедури надання Верховною Радою України згоди на притягнення народного депутата України до кримінальної відповідальності, затримання чи арешт, закріпленої Законом України “Про Регламент Верховної Ради України”?

19. Підготуйте проект рішення Конституційного Суду України за результатами розгляду цієї справи.

20. До Конституційного Суду України звернувся Президент України з проханням надати офіційне тлумачення положень

ч. 4 ст. 106 Конституції України, відповідно до якого “Акти

Президента України, видані в межах повноважень, передбаче-

них пунктами 5, 18, 21 цієї статті, скріплюють підписами

Прем’єр-міністр України і міністр, відповідальний за акт та

його виконання”. Президент України просив розтлумачити, поперше, скріплення зазначених актів Президента України є правом, чи обов’язком Прем’єр-міністра України і міністра, відповідального за акт та його виконання, по-друге, які правові наслідки матиме відмова Прем’єр-міністра України або міністра підписувати такий акт; по-третє, – з якого моменту набувають чинності зазначені правові акти Президента України.

21. Яке юридичне значення має скріплення актів Президента

України підписами Прем’єр-міністра України і міністра, відповідального за акт та його виконання?

22. Підготуйте висновок наукового консультанта судді-

доповідача за цією справою.

23. До Конституційного Суду України надійшло звернення 78 народних депутатів України, в якому вони просили перевірити на відповідність Конституції України Постанову Верховної Ради України від 22 лютого 2014 р. “Про самоусунення Президента України від виконання конституційних повноважень та

призначення позачергових виборів Президента України”. У своєму зверненні народні депутати України зазначали, що Верховна Рада України, ухваливши цю постанову, вийшла за межі своїх конституційних повноважень, чим порушила ч. 2 ст. 6 та ч. 2 ст. 19 Конституції України. Окрім того, серед підстав дострокового припинення повноважень Президента України така підстава як “самоусунення від виконання конституційних повноважень” відсутня.

23. Яке рішення має ухвалити Конституційний Суд України

за результатами розгляду цього звернення?

24. Підготуйте проект рішення Конституційного Суду України.

25. До Конституційного Суду України надійшло звернення Президента України щодо перевірки на відповідність Конституції України Закону України «Про позбавлення В. Януковича звання Президента України», через його самоусунення від виконання своїх конституційних повноважень. У своєму зверненні Президент України зазначав, що відповідно до Конституції України звання Президента України зберігається за ним довічно, якщо тільки Президент не був усунений з поста в порядку імпіч-

менту. Однак, у даному випадку повноваження колишнього Президента України В. Януковича було припинено Верховною Радою України не внаслідок застосування до нього процедури імпічменту, в шляхом ухвалення Постанови від 22 лютого 2014 р. «Про самоусунення Президента України від виконання конституційних повноважень та призначення позачергових виборів Президента України».

26. Яке рішення має ухвалити Конституційний Суд України?

Підготуйте висновок наукового консультанта судді-доповідача за цією справою.

27. До Конституційного Суду України з конституційною

скаргою звернувся громадянин К., який просив визнати неконституційним Декрет Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання та валютного контролю» за порушення норм якого НБУ застосував до нього фінансові санкції (за відкриття К. рахунку в італійському банку без отримання індивідуальної ліцензії НБУ та внесення на нього 10 тис. євро). Окружний адміністративний суд, до якого К. оскаржив рішення НБУ, відмовив у задоволенні адміністративного позову, мотивуючи своє рішення тим, що НБУ діяв в межах повноважень, визначених Законом України «Про Національний банк України» та Декретом Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання та валютного контролю». Апеляційний адміністративний суд залишив рішення Окружного адміністративного суду без змін.

У своїй конституційній скарзі К. зазначав, що відповідно

до п.1) ч. 1 ст. 92 Конституції України, права та свободи людини визначаються виключно законами України, а відповідно до ст. 75 Конституції України, єдиним органом законодавчої влади є Верховна Рада України. Оскільки Кабінет Міністрів України не є органом законодавчої влади, Декрет Кабінету Міністрів України має бути визнаний таким, що не відповідає Конституції України.

26. Підготуйте проект рішення Конституційного Суду

України за результатами розгляду цієї конституційної скарги.

27. Верховна Рада України прийняла Закон України про внесення змін до низки Законів України «Щодо невідкладних заходів з питань децентралізації влади», відповідно до якого з метою розширення повноважень органів місцевого самоврядування, Кабінету Міністрів України надавалося право укладати адміністративні договори з обласними радами про делегування останнім частину повноважень центральних та місцевих органів

Державної виконавчої влади.

28. Кабінет Міністрів України звернувся з конституційним

поданням до Конституційного Суду України щодо визнання цього Закону таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним). В конституційному поданні, зокрема вказувалося на невідповідність цього Закону ч. 2 ст. 6 та ч. 2 ст. 19 Конституції України, оскільки жодна норма Основного Закону України не закріплює право органів публічної влади укладати між собою адміністративні договори, тим більше – делегувати владні повноваження.

29. Які правові позиції Конституційного Суду України слід

використати при розгляді цієї справи?

Підготуйте проект рішення Конституційного Суду

України за результатами розгляду цієї справи.

30. Верховний Суд України звернувся до Конституційного Суду України з конституційним поданням у якому просив

здійснити офіційне тлумачення ст. 140 Конституції України у системному зв'язку з ч. 2 ст. 19 Конституції України та з урахуванням положень Європейської Хартії місцевого самоврядування.

Зокрема, суб'єкт права на конституційне подання просив

роз'яснити, чи означає положення ст. 140, відповідно до якого “Місцеве самоврядування є правом територіальної громади –жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України”, що територіальна громада, яка фактично є об'єднанням громадян за територіальною ознакою, також обмежена Конституцією та законами України, чи це конституційне положення, відповідно до ч. 2 ст. 19 Конституції України поширюється виключно на органи і посадових осіб місцевого самоврядування.

Необхідність в офіційному тлумаченні Верховний Суд

України обґрунтовував тим, що в процесі розгляду судами правових спорів за участю територіальних громад виникає неоднозначність у правозастосуванні. Зокрема, частина судів вважає, що жителі села, селища, міста не можуть бути зобов'язані роби-

ти те, що прямо не передбачено законодавством, оскільки це впливає з ч. 1 ст. 19 Конституції України.

31. Чим відрізняється загально-дозвільний та спеціально-

дозвільний принципи (способи) правового регулювання?

32. Чи поширюється на об'єднання громадян принцип правового обмеження публічної влади, закріплений ч. 2 ст. 6 та ч. 2 ст. 19 КУ?

33. Підготуйте проект рішення Конституційного Суду України за результатами розгляду цього подання.

Контрольні запитання

1. Яку роль відіграє Конституційний Суд України в забезпеченні функціонування принципу поділу державної влади?
2. Які правові позиції Конституційного Суду України стосуються питань формування, організації та діяльності Верховної Ради України?
3. Які правові позиції Конституційного Суду України стосуються дострокового припинення повноважень Верховної Ради України та порядку голосування на пленарних засіданнях.
4. Які правові позиції Конституційного Суду України стосуються правового статусу Президента України?
5. Які правові позиції Конституційного Суду України стосуються порядку формування Кабінету Міністрів України.
6. Які правові позиції Конституційного Суду України стосуються недоторканості народного депутата України?
7. Які правові позиції Конституційного Суду України стосуються правового статусу судової влади України?
8. Які правові позиції Конституційного Суду України стосуються організації та функціонування місцевого самоврядування в Україні?

***Тема 8* Правова позиція Конституційного Суду України з питань територіального устрою та самоврядних організацій.**

План

1. Правові позиції Конституційного Суду України з питань організації та функціонування місцевого самоврядування в Україні
2. Правові позиції Конституційного Суду України з питань організації територіального устрою
3. Правові позиції Конституційного Суду України з питань виборів та референдуму.

Список літератури.

1. Євграфова Є. Акти Конституційного Суду України в системі національного законодавства / Є. Євграфова // Право України. — 2001. — № 10. — 2. Селіванов А.О. Питання теорії конституційного правосуддя в Україні: актуальні питання сучасного розвитку конституційного правосуддя: [моногр. дослідж.] / А.О. Селіванов, А.А. Стрижак. — К.:

Логос, 2010. — 276 с. 3. Тацій В. Межі тлумачення Конституційним Судом 2. Конституції і законів України / В. Тацій, Ю. Тодика // Вісник 3. Конституційного Суду України. — 2002. — № 2. — С. 60–63. 4. Тесленко М.В. Конституційна юрисдикція в Україні: навч. посіб. / М.В. Тесленко. — К.: Школа, 2003. — 256 с. 5. Тихий В. Правова природа Конституційного Суду України, його повноваження, рішення та висновки / В. Тихий // Право України. — 2012. — № 1–2. — С. 97–110. 6. Шевчук С. Щодо обов'язковості рішень Конституційного Суду України у контексті доктрини судового прецеденту / С. Шевчук // Право України. — 2000. — № 2. — С. 48–51. 7. Христова Г.О. Юридична природа актів Конституційного Суду України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Г.О. Христова; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. — Х., 2004. — 20 с. 8. Мартинюк Р. Правова природа й юридичні характеристики актів Конституційного Суду України / Р. Мартинюк // Підприємництво, господарство і право. — 2008. — № 1. — С. 3–6. 9. Давид Рене. Основные правовые системы современности / Рене Давид, Камилла Жоффри-Спинози; пер. с фр. В.А. Туманова. — М.: Междунар. отношения, 1999. — 400 с. 10. Цоклан В.І. Система сучасних джерел конституційного права України: монографія / В.І. Цоклан, В.Л. Федоренко. — К.: Ліра-К, 2009. — 400 с. 11. Шемшученко Ю. Проблеми функцій Конституційного Суду України / Ю. Шемшученко, В. Погорілко // Вісник Конституційного Суду України. — 2002. — № 2. — С. 54–56. 12. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. (в редакції від 4 лютого 2011 р.) // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141. 13. Скрипнюк О. Правові акти Конституційного Суду України як джерела сучасного конституційного права України / О. Скрипнюк // Право України. — 2012. — № 3–4. — С. 404–410.

Тема 9. Рішення та правові позиції Конституційного Суду України

Форми звернень до Конституційного Суду України : конституційне подання та конституційне звернення. Суб'єкти права на звернення до Конституційного Суду України. Відкликання конституційного подання (звернення).

Стадії провадження в Конституційному Суді України. Види проваджень (усне та письмове). Відкриття конституційного провадження . Підстави відмови у відкритті провадження. Підготовка справи до судового розгляду. Форми діяльності Конституційного Суду України: засідання, пленарне засідання. Учасники конституційного провадження, їх права і обов'язки. Процедура розгляду конституційного подання (звернення) колегією суддів. Рішення, що ухвалюються колегією суддів . Порядок розгляду справи на пленарному засіданні Суду та винесення рішень. Окрема думка судді Конституційного Суду України.

Юридична сила рішень та висновків Конституційного Суду України. Верховенство рішень Конституційного Суду України як гарантія їх виконання. Остаточність, неоскаржуваність і обов'язковість рішень Конституційного Суду України. Перегляд рішень Конституційного Суду України за нововиявленими обставинами.

Питання для самоконтролю.

Поняття та види рішень Конституційного Суду України.

Окрема думка судді Конституційного Суду України.

Остаточність, неоскаржуваність і обов'язковість рішень Конституційного Суду України. Їх перегляд за нововиявленими обставинами.

Правові позиції Конституційного Суду України: поняття, види, юридична природа.

Вплив правових позицій Конституційного Суду України на правотворчу і правозастосовну діяльність в Україні.

ЗАВДАННЯ

1. До Конституційного Суду України звернувся суб'єкт права на конституційне подання (66 народних депутатів України) з клопотанням надати офіційне тлумачення відповідності Конституції України (конституційності) постанови Кабінету Міністрів України "Про затвердження переліку платних послуг, які надаються в державних закладах охорони здоров'я та вищих медичних закладах освіти" (справа про платні медичні послуги). Підставою для розгляду справи народні депутати України вважали практичну необхідність в офіційній інтерпретації положень ч. 3 ст. 49 Конституції України.

Суб'єкт права на конституційне подання зазначав у своєму поданні, що до Переліку платних послуг фактично включено лікувально-медичну, профілактичну та інші види медичних послуг та допомоги, яка відповідно до ч. 3 ст. 49 Конституції України у таких закладах має надаватися безоплатно, у зв'язку з чим просив визнати цю Постанову неконституційною.

Важливим аспектом прийнятого рішення Конституційного Суду України від 25 лист. 1988 р. № 15-рп/98 (справа про платні медичні послуги) був висновок, що поняття медичної допомоги, умови запровадження медичного страхування, у тому числі державного, формування і використання добровільних медичних фондів, а також порядок надання медичних послуг, які виходять за межі медичної допомоги, на платній основі у державних і комунальних закладах охорони здоров'я та перелік таких послуг мають бути визначені законом.

Визначте поняття та види рішень Конституційного Суду України? Які конституційно-правові вимоги встановлені до змісту рішень та висновків Конституційного Суду України? В чому полягають особливості правової природи рішень та висновків Конституційного Суду України?

2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України про офіційне тлумачення положень ст. 10 Конституції України щодо застосування державної мови органами державної влади, органами місцевого самоврядування та використання її у навчально-му процесі в навчальних закладах України (справа про застосування української мови) викликало неоднозначну реакцію у суспільстві – справа №1-6/99 № 10-рп/99 від 14 груд. 1999 р. Саме тому, відмежовуючись від офіційної інтерпретації ст. 10 Конституції України у Рішенні Конституційного Суду України щодо застосування державної мови органами державної влади, органами місцевого самоврядування та використання її у навчально-му процесі в навчальних закладах України, висловив окрему думку суддя Конституційного Суду України О.М. Мироненко, рішуче скориставшись правом заперечення та застосувавши формулу *non tollit usum*.

Чи дозволяє чинний Закон України “Про Конституційний Суд України” кожному судді Конституційного Суду України висловлювати окрему думку щодо його рішення, висновку? Ви-значте юридичну природу окремої думки? Які існують типи окремих думок суддів органів конституційної юрисдикції в інших державах? Чи може надаватися окремій думці судді органу конституційного контролю прецедентний характер?

3. На пленарному засіданні Конституційного Суду України було розглянуто справу за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради України “Про чинність Закону України “Про Рахункову палату”, опубліковано-го в газеті “Голос України” 23 січ. 1998 р., а також щодо офіційного тлумачення положень ч. 2 (у конституційному поданні – ч. 3) ст. 150 Конституції України та ч. 2 ст. 70 Закону України “Про Конституційний Суд України” стосовно порядку виконання рішень Конституційного Суду України у разі, якщо в цих рішеннях не визначено порядку їх виконання. Конституційний Суд України вирішив визнати неконституційною зазначену Постанову Верховної Ради України. Крім того, Конституційний Суд України зазначив, що рішення і висновки Конституційного Суду України є обов’язковими до виконання на території України, остаточно і не можуть бути оскаржені. У своєму виконанні вони не потребують додаткового підтвердження з боку будь-яких органів державної влади.

На кого покладається обов’язок щодо забезпечення виконання рішень та дотримання висновків Конституційного Суду України? Який існує порядок виконання рішень і висновків Конституційного Суду України? Які наслідки тягне за собою невиконання рішень та недотримання висновків Конституційного Суду України? Чи може Конституційний Суд України відкрити нове провадження у справі при виявленні нових обставин по справі? Чи передбачено законодавством право Конституційного Суду України переглядати рішення і висновки за власною ініціативою? Чи допускається перегляд рішень органами конституційного контролю у зарубіжних країнах і у яких випадках? Яка існує практика у зарубіжних країнах щодо перегляду прийнятих рішень органами конституційного контролю за нововиявленими обставинами або новими обставинами?

4. У процесі практичної діяльності Конституційний Суд України формулює досить важливі правові позиції, а також звертається до інтерпретаційних висновків, викладених у попередніх його рішеннях. Так, у рішенні Конституційного Суду України від 25.06.2008 р. №

12-рп/2008 у справі за конституційним по-данням 50 народних депутатів України щодо відповідності Кон-ституції України (конституційності) положень ч. 5, 6 ст. 13 Зако-ну України “Про статус народного депутата України ”; ч. 4 ст. 61 Регламенту Верховної Ради України та офіційного тлумачення положень п. 6 ч. 2, 6 ст. 81; ч. 6 ст. 83 Конституції України; ч. 4 ст. 13 Закону України “Про статус народного депутата України” (справа про перебування народного депутата України у депутат - ській фракції) правові позиції містяться як у мотивувальній, так і в резолютивній частинах.

Натомість у рішенні Конституційного Суду України від 26.02.2009 р. № 6-рп /2009 у справі за конституційним поданням Президента України щодо офіційного тлумачення положення п. 18 ч. 1 ст. 85 правова позиція міститься у мотивувальній час-тині рішення, а в резолютивній частині рішення, на її підставі, дається остаточний висновок. Ще одним прикладом розміщення правових позицій Конституційного Суду України у мотивуваль-ній частині його акта є рішення від 16.04.2009 р. № 7-рп/2009 у справі за конституційним поданням Харківської міської ради щодо офіційного тлумачення положень ч. 2 ст. 19; ст. 144 Кон-ституції України, ст. 25; ч. 14 ст. 46; ч. 1, 10 ст. 59 Закону Украї-ни “Про місцеве самоврядування в Україні” (справа про скасу-вання актів органів місцевого самоврядування). Ухвала Консти-туційного Суду України від 15.07.2009 р. № 48-уп/2009 про при-пинення конституційного провадження у справі за конституцій-ним поданням 51 народного депутата України щодо відвіднос-ті Конституції України (конституційності) розпоряджень Прези-дента України про тимчасове виконання обов’язків голів місце-вих державних адміністрацій є прикладом “відмовної” ухвали з “позитивним” змістом і містить посилання на минулі правові по-зиції Конституційного Суду України.

Визначте поняття “правової позиції” та дайте їх кла-сифікацію. Чи знайшов своє закріплення цей термін у законодав-стві України? В чому полягає юридична сила (природа) правових позицій Конституційного Суду України? В якому співвідношенні знаходяться поняття “рішення Конституційного Суду Украї-ни” та “правова позиція”? Яке місце у структурі рішень Кон-ституційного Суду України займають правові позиції?

5. Конституційний Суд України, до повноважень якого віднесено лише визначення відповідності Конституції України окремих правових актів чи їх положень та тлумачення Консти-туції та законів України, не є уповноваженим суб’єктом право-творчості (крім передбаченого ч.2 ст.3 Закону України “Про Конституційний Суд України” повноваження приймати акти, що регламентують організацію його внутрішньої роботи). Заповнен-ня прогалин в законодавстві також не належить до його повно-важень, що неодноразово підкреслював сам Конституційний Суд України (зокрема, в Рішенні у справі про тлумачення Закону України “Про вибори народних депутатів України” від 25.03.1998 р. № 3-рп/98). Іноді на законодавчому рівні акти Кон-ституційного Суду України прирівнюються до “актів законодав-ства ” та до “нормативно-правових актів”, хоча сам Конституцій-ний Суд України в Рішенні у справі про тлумачення терміна “ за-конодавство” від 09.07.1998 р. № 12-рп/98 не відніс свої акти до системи законодавства України.

Чи може Конституційний Суд України переглядати свої правові позиції? Як впливають правові позиції Конституційного Суду України на правотворчу та правозастосовну діяльність в Україні? Наведіть приклади з практики діяльності єдиного ор-гану

конституційної юрисдикції щодо впливу правових позицій на правотворчу та правозастосовну діяльність в Україні.

Контрольні запитання

Які види рішень може виносити Конституційний Суд України?

В чому полягає відмінність окремої думки судді Конституційного Суду України від окремої думки судді загальної юрисдикції?

В яких випадках можливий перегляд Конституційним Судом України своїх рішень?

Яку юридичну природу мають правові позиції Конституційного Суду України?

Як впливають на правотворчу та правозастосовну діяльність правові позиції Конституційного Суду України?

КАСУСИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВОСУДДЯ

ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ МОТИВОВАНИХ ВІДПОВІДЕЙ

1. Громадянин Татарінцев В.М. порушив питання про офіційне тлумачення положень статті 47 Конституції України, статей 1,71 Житлового кодексу Української РСР, статті 223 Цивільного процесуального кодексу України, статті 310 Цивільного кодексу України. Крім того, автор звернення просив Конститу-

ційний Суд України визнати рішення Держинського районного суду м. Харкова, рішення апеляційного суду Харківської області, ухвали Верховного Суду (відповідно 12.10.2005 р.; 13.12.2007 р.;

2. 6.06.2008 р.) такими що не відповідають Конституції України, ЦПК України, ЖКУ української РСР, ЦПК України, оскільки на його погляд, судами під час здійснення провадження у справі було порушено його конституційне право на житло. На підставі пп. 2, 4 ч. 1 ст. 45 Закону України "Про Конституційний Суд України" своєю Ухвалою Конституційний Суд України відмовив у відкритті конституційного провадження з причин невідповідності конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України та Закону України "Про Конституційний Суд України" та непідвідомості Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному зверненні.

3. Чи потрібна мотивація причин відмови?

4. В яких випадках Конституційний Суд України приймає процесуальний акт про відмову у прийнятті звернення до розгляду?

5. В якій організаційній формі конституційного судочинства Конституційний Суд України має оформити відмову у відкритті конституційного провадження?

6. В яких випадках Конституційний Суд України має оцінювати судову практику відносно порушення судами загальної юрисдикції прав і свобод людини і громадянина?

7. До Конституційного Суду України звернулось Міністерство внутрішніх справ за конституційним поданням щодо практичної Конституційна юрисдикція і конституційне судочинство в Україні необхідності у роз'ясненні положення ч. 2 ст. 28 Закону України "Про статус депутатів місцевих рад", оскільки нечітке викладення вказаної норми призводить до неоднозначного її застосування

судами та іншими органами державної влади. Конституційний Суд України застосував непередбачену Законом України "Про Конституційний Суд України" організаційну форму судочинства у вигляді "письмового" розгляду і на пленарному засіданні заслухавши судцю-доповідача, дослідивши матеріали справи (про охорону трудових прав депутатів місцевих рад), прийшов до

висновку, що положення ч. 2 ст. 28 Закону України "Про статус депутатів місцевих рад" є такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними). Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим до виконання на території України, остаточним і не може бути оскарженим.

Див.: Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положення ч. 2 ст. 28 Закону України "Про статус депутатів місцевих Рад народних депутатів" (справа про охорону трудових прав депутатів місцевих рад) від 26.03.2002 р. №6-рп/2002 / / Конституційний суд України: Рішення. Висновки 2001-2002/Відп. ред. П.Б. Євграфов,— К., 2002.—С. 220-225.

8. Чи існує та передбачена чинним законодавством така організаційна форма розгляду справ в порядку конституційного судочинства як "письмовий" розгляд справ?

9. Чим відрізняється оцінка конституційності нормативного акта від офіційного тлумачення, якщо предмет конституційного подання визначається суб'єктом права подання?

10. Яким чином відбувається процедура розгляду матеріалів справи, якщо судочинство проходить без залучення учасників, заслуховування їх пояснень?

Чи забезпечується у такий спосіб "письмовий" розгляд справи Конституційним Судом України з дотриманням принципів.

11. До Конституційного Суду України звернувся суб'єкт права на конституційне подання — 45 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень ч. 1 ст. 140 Конституції України (справа про об'єднання територіальних громад). Підставою для розгляду справи народні депутати України вважали практичну необхідність в офіційній інтерпретації зазначених положень ст. 140 Конституції України.

12. На пленарному засіданні відкритого судового розгляду після доповіді судді були заслухані пояснення учасників конституційного провадження (представника народних депутатів України, Ірпінського міського голови, Постійного представника Верховної Ради України, Постійного представника Президента України та інших залучених учасників конституційного провадження). Конституційний Суд України прийняв рішення, в якому була дана

офіційна інтерпретація ч. 1 ст. 140 Конституції України, зокрема, було визначено, що положення вказаної конституційної норми слід розуміти: в аспекті місцевого самоврядування як права територіальної громади вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції та законів України, територіальної громади як жителів села селища, міста чи добровільного об'єднання жителів кількох сіл у сільську громаду. Конституційний Суд України

підкреслив, що зазначені положення не встановлюють порядку

об'єднання або роз'єднання територіальних громад.

13. Важливим аспектом вказаного Рішення Конституційного Суду України був такий висновок, що питання організації місцевого самоврядування, які не врегульовані Конституцією України, у тому числі умови та порядок об'єднання або роз'єднання територіальних громад сіл селищ, міст мають визначатися законом (ст. 146 Конституції України).

14. Конституційна юрисдикція і конституційне судочинство в Україні Див.: Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 45 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення положень ч. 1 ст. 140 Конституції України (справа про об'єднання територіальних громад) від 18.06.2002 р. №12-рп/2002.

15. В чому особливості правової природи рішень Конституційного Суду України?

Чи достатня для праворозуміння суб'єкта конституційного подання офіційна інтерпретація зазначених ним конституційних положень?

16. Чи можна розглядати правові позиції Конституційного Суду України як особливий вид джерела права? В яких частинах (мотивувальній чи резолютивній) Конституційним Судом формулюються (визначаються) правові позиції?

17. Чи дозволяє чинний Закон України "Про Конституційний Суд України" звертатися суб'єкту права на конституційне подання чи конституційне звернення до Конституційного Суду України з клопотанням про роз'яснення рішення Конституційного Суду України?

18. Чи має право Конституційний Суд України переглядати (уточнювати) прийняті ним раніше рішення або висновки?

19. Яким чином має бути виконано прийняте Конституційним Судом рішення щодо офіційної інтерпретації норм Конституції чи законів України?

20. До Конституційного Суду України звернулася Київська міська рада депутатів з конституційним поданням щодо офіційного тлумачення положень частин 1, 2, ст. 141 Конституції України. У травні 2009 р. ця справа була розглянута на пленарному засіданні Конституційного Суду України і після доповіді судді — Голови Конституційного Суду

України, свої позиції виклали учасники конституційного провадження: представник Київської міської ради, Постійний представник Верховної Ради України у ІV. Казуси конституційного правосуддя та завдання для мотивованих відповідей Конституційному Суді України, Представник Президента України у Конституційному Суді, народні депутати України як учасники провадження.

21. Предметом конституційного подання були визначені положення Основного Закону України, в яких, на думку суб'єкта права звернення, не вирізняються вибори до органів державної влади та органів місцевого самоврядування в аспекті строків повноважень їх депутатів в залежності від виду виборів і не встановлюються вимоги, щодо погодження в часі проведення виборів до

Верховної Ради України та місцевих рад.

22. Конституційний Суд України отримав наукові експертизи від деяких юридичних вузів, зокрема, Національної юридичної академії імені Ярослава Мудрого, а також пояснення від Голови Верховної Ради України і Президента України, які мали протилежне праворозуміння предмета конституційного подання.

23. В прийнятому Рішенні від 04.06.2009 р. Конституційний Суд України розтлумачив положення ч. 1, 2 ст. 141 Конституції України, визначивши, що при обранні депутатів сільської, селищної, міської, районної та обласної рад та сільського селищного, міського голови на передбачених Конституцією чергових та позачергових виборах на зазначених осіб поширюється відповідно п'яти-

річний та чотирирічний строки повноважень. Конституційний Суд України своїм Рішенням змінив існуючий порядок регулювання відносин щодо строків виборів до органів місцевого самоврядування, визначивши, що слід керуватися позицією, за якою встановлені однакові строки повноважень органів місцевого самоврядування обраних на чергових та позачергових виборах.

Обґрунтовуючи свої інші висновки Конституційний Суд України послався на в24.исловлену раніше правову позицію щодо встановлення Конституцією та законами України однакових підходів до організації і діяльності органів, які мають представницький характер: Верховної Ради України, Верховної Ради АР Крим, місцевих рад.

25. Конституційна юрисдикція і конституційне судочинство в Україні Див.: Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Київської міської ради щодо офіційного тлумачення положень ч. 1,2 ст. 141 Конституції України від 04.06.2009 р. №13-рп/2009 // Офіційний сайт Конституційного Суду України.

26. Чи можна вважати правову позицію Конституційного Суду України формулюванням через офіційне тлумачення нової норми щодо строків повноважень органів місцевого самоврядування та сільських, селищних, міських голів?

27. Чи правильно у вказаному Рішенні визначається тотожність строків проведення виборів до органів місцевого самоврядування, із строками їх повноважень, включаючи строки проведення позачергових і чергових виборів сільських, селищних, міських голів?

28. Чи можна вважати, що у такій офіційній інтерпретації Конституційний Суд України, не врахував вимоги статей 147, 150, 151, 152 Конституції України, розширив предмет

конституційного подання за власною ініціативою і таким чином вийшов за межі своєї компетенції”?

29. Чи можна вважати конституційно обґрунтованою щодо правомірності правову позицію Конституційного Суду України відносно визнання неконституційним положення ст. 2 Закону України "Про порядок обчислення скликань представницьких органів місцевого самоврядування (рад)" від 24.06.2004 №1866-IV, оскільки питання щодо конституційності вказаного положення не було предметом судового дослідження і не містилося у конституційному поданні, а тому по цьому питанню не відкривалося конституційне подання?

Перелік питань для самоконтролю.

1. Конституційна юрисдикція як особливий вид застосування конституційного правосуддя у сфері конституційно-правових відносин (поняття, сутність, форми застосування).
2. Конституційний контроль (поняття, сутність і форми реалізації) Завдання охорони Конституції України.
3. Система джерел права у здійсненні конституційного правосуддя.
4. Становлення і розвиток інституту судового конституційного контролю в Україні.
5. Статус Конституційного Суду України (функції, повноваження, верховенство у правозастосовчій практиці).
6. Структура Конституційного Суду України, організація його діяльності.
7. Політико-правові умови формування складу Конституційного Суду України.
8. Статус Суддів Конституційного Суду України, організаційно-правові форми реалізації їх компетенції.

9. Статус постійних представників Верховної Ради України, Президента України та Кабінету Міністрів України у Конституційному Суді України (правове регулювання повноважень і обов'язковість залучення до розгляду справ).

10. Вимоги, які встановлюються для кандидатів на посаду Судді Конституційного Суду України, порядок звільнення Судді Конституційного Суду України із займаної посади.

11. Гарантії незалежності Суддів Конституційного Суду України та підстави припинення їх повноважень.

12. Обсяг і межі застосування конституційної юрисдикції стосовно конкретних справ і предмета їх розгляду.

13. Верховенство права і верховенство Конституції України у конституційному правосудді.

31

Конституційна юрисдикція і конституційне судочинство в Україні

14. Конституційне правосуддя і внутрішня політика держави.

15. Конституційні цінності і конституційні правовідносини як мета вирішення справ у конституційному правосудді.

16. Критерії розмежування компетенції Конституційного Суду України і судів загальної юрисдикції (предметна і процесуальна підвідомчість).

17. Офіційне тлумачення Конституції і законів України — важлива сфера застосування конституційної юрисдикції.

18. Види компетенційних спорів і конституційних конфліктів — особлива сфера у реалізації компетенції Конституційного Суду України.

19. Поняття і види конституційного судочинства.

20. Принципи конституційного судочинства (об'єктивність, повнота, гласність, доступність).

21. Стадії конституційного судочинства.
22. Суб'єкти права конституційних подань і конституційних звернень.
23. Проблема запровадження права громадян на "конституційну скаргу" як конституційна гарантія забезпечення прав і свобод людини і громадянина.
24. Процесуальні права суб'єктів права, які заявляють клопотання у конституційне правосуддя.
25. Конституційне клопотання: поняття, зміст, вимоги до його юридичних ознак.
26. Конституційне звернення: поняття, зміст, порядок оформлення і подання до Суду.
27. Попередній розгляд конституційних клопотань, його мета і процесуальне вирішення.
28. Форми розгляду у конституційному провадженні конституційних подань і звернень і відповідність їх меті правосуддя.
29. Процесуальні права і обов'язки учасників конституційного судочинства.

* 32

V. Питання, щодо тематики спецкурсу

30. Чи існує судове доказування, з'ясування обставин і змагальність у конституційному судочинстві? Як реалізується в сфері конституційної юрисдикції принцип "суд права, а не суд фактів"?
31. Сторони чи учасники конституційного судочинства: принципи спеціалізації вимагають уточнення.
32. Зміст і види рішень і висновків Конституційного Суду України.
33. Правові позиції Конституційного Суду України. Специфіка "відмовних актів" Конституційного Суду України з позитив-

ним рішенням.

34. Конституційно-правові вимоги до рішень і висновків Конституційного Суду України.

35. Юридична сила рішень Конституційного Суду України.

36. Верховенство (обов'язковість) рішень Конституційного Суду України як гарантія їх виконання.

37. Окрема думка Судді Конституційного Суду України щодо постановлених рішень і висновків.

38. Перегляд, роз'яснення, незмінюваність правових позицій прийнятих рішень конституційного правосуддя: реалії і перспективи.

39. Остаточність, неоскаржуваність і обов'язковість рішень Конституційного Суду України.

40. Реалізація правової політики держави у рішеннях і висновках Конституційного Суду України.